

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 910.3(26.06):546.74(935)"1896"

355.353(436-89)

Prejeto: 18. 4. 2007

Bogdana Marinac

dipl. etnologinja in sociologinja kulture, muzejska svetovalka, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran,
Cankarjevo nabrežje 3, SI-6330 Piran
e-pošta: Bogdana.marinac@pommuz-pi.si

Ivan Konte

profesor nemščine in angleščine v pokoju, Mirje 5, SI-1000 Ljubljana

V iskanju nikljeve rude za avstro-ogrsko vojno mornarico

O odpravi ladje Albatros na Salomonove otoke leta 1896

IZVLEČEK

V 2. polovici 19. stoletja so nekatere ladje avstro-ogrske vojne mornarice opravile daljša potovanja okoli svet in na daljni vzhod. Ta potovanja so imela različne namene: od iskanja novih tržišč, cenejših surovin in polizdelkov do strogo znanstvenih namenov. Leta 1895 je proti Salomonovim otokom odplula ladja Albatros. Glavni namen plovbe je bilo odkritje nikljeve rude, ki jo je avstro-ogrska mornarica potrebovala zlasti pri gradnji in oboroževanju bojnih ladij. Z nikljevo rudo bogato ozemlje je Avstro-Ogrska nameravala odkupiti. Toda ker sta si Salomonove otoke tedaj že lastili Velika Britanija in Nemčija, je skrivala svoj pravi namen in zatrjevala, da so namen potovanja izključno znanstvene raziskave. Prispevek je nastal na osnovi navodil odpravam in poročil udeležencev odprave. Govori o vzrokih za odpravo, pripravi nanjo, zlasti pa o dogajanju na otoku Guadalcanal, kjer so domorodci napadli člane odprave.

KLJUČNE BESEDE

Avstro-ogrska vojna mornarica, ladja Albatros, kolonializem, pomorska odprava, Salomonovi otoki, nikljeva ruda, način življenja pomorščakov

SUMMARY

IN SEARCHING FOR NICKEL ORE FOR THE AUSTRO-HUNGARIAN NAVY ON THE EXPEDITION OF THE SHIP ALBATROS TO SALOMON ISLANDS IN 1896

In the second half of the 19th century, some ships of the Austro-Hungarian navy made long voyages around the globe and to the Far East. Those voyages were of various purposes: from searching for new markets, cheaper raw materials and semi manufactures, to strictly scientific purposes. In 1895, the ship Albatros set sail towards the Solomon Islands. The primary intention of the voyage was to discover nickel ore the Austro-Hungarian navy needed particularly for building and armament of battleships. Austria-Hungary intended to redeem the with nickel ore abundant territory. But, as Great Britain and Germany already appropriated the Solomon Islands, Austrian-Hungary concealed its actual purpose and asserted the goal of the voyage was exclusively scientific research. The contribution is based on instructions to expeditions and on reports of participants of the expedition. It explains the causes for the expedition, the preparations, and events on the Guadalcanal Island in particular, where the natives attacked the members of the expedition.

KEY WORDS

Austro-Hungarian navy, ship Albatros, colonialism, naval expedition, Solomon Islands, nickel ore, lifestyle of seamen

Uvod

Nekdanji častnik jugoslovanske kraljeve mornarice in profesor germanistike Ivan Konte¹ iz Ljubljane je pred desetletjem med zapuščino svoje pokojne sestrice po materini strani Klare Škoda iz Šibenika našel kopije navodil in poročil odprave avstro-ogrske vojne ladje Albatros na Salomonove otoke. Kopije, katerih originale hranijo v dunajskem državnem arhivu, so dokaz o tem, da je bil njen oče, podčastnik Emanuel Škoda udeleženec odprave.

Po pripovedovanju je bil Emanuel Škoda rojen v Pragi. Ker je že v otroštvu postal sirota, so ga poslali k sorodnikom v Gradec. Tam je končal štiri razrede gimnazije, nato pa so ga rejniki poslali v vojno mornarico, kjer je ostal do propada Avstro-Ogrske. Leta 1895 se je kot narednik krovne službe vkrcal na ladjo Albatros in z njo odplul na Salomonove otoke. Po 1. svetovni vojni se je v Pulju poročil. Družina je skupaj s hčerko Klaro živela v Šibeniku in Zagrebu.

Klara Škoda je na podlagi prošnje iz dunajskega Državnega arhiva dobila kopije oziroma prepise nekaterih dokumentov, ki se nanašajo na odpravo ladje Albatros. Po njeni smrti je dokumente prevzel Ivan Konte. Ker se je zavedal pomena dokumentov, jih je prevedel in podaril Pomorskemu muzeju "Sergej Mašera" Piran.

Odprave avstro-ogrske vojne mornarice

V zadnji četrtini 19. stoletja sta stari svet med drugim zaznamovala imperializem in kolonializem. Pri tem sta prednjačili Velika Britanija in Francija, za njima pa niso želele zaostajati niti druge evropske velesile in velike pomorske države. V tekmo za še nerazdeljena območja v Aziji, Afriki in v Tihem oceanu so se slednjič vključile tudi Nemčija, Italija, Belgija ter ZDA in Rusija, na daljnem vzhodu pa tudi Japonska.² Tik pred začetkom 1. svetovne vojne so evropske države posedovale 85% vsega sveta.

Vzrok za razmah evropskega kolonializma je bil v tem obdobju iskanje manjkajočih in cenejših surovin in novih tržišč za lastne proizvode, hkrati pa tudi primernih območij za naselitev, čemur je botrovala hitra rast domačega prebivalstva ter s tem pogojeno pomanjkanje delovnih mest in plodne zemlje. Seveda so pogojevali kolonializem tudi

težnja po velikem zaslužku in ekspanzionistična politika tedanje oblasti, ki se je marsikdaj skrivala pod pretvezo, da želi kultivirati in pomagati "divjakom" v novo osvojenem svetu.³

Avstro-Ogrska si v tem obdobju ni pridobila kolonij in ni postala kolonialna sila, vendar je v sebi vendarle skrivala podobne težnje. Pod krinko znanosti in ekonomije so njeni predstavniki zlasti s pomočjo vojne mornarice obiskovali tuje kontinente ter na njih iskali potrebne surovine in nova tržišča. Čeprav je večkrat poudarjala, da njen namen ni zavzetje teh območij, je vendarle želela odkupiti s potrebnimi surovinami bogata območja. V ta namen so njeni znanstveniki opravili številne raziskave,⁴ pri čemer so zbirali tudi gradivo za državne muzeje.⁵ Ladje so v tujino vozile tudi kraljevo družino, veleposlanike, konzule in trgovske delegacije. Na nekaterih ladjah pa je potekalo tudi šolanje mornariškega kadra, ki je bilo za tisti čas na zavirljivi stopnji.

Na prvo potovanje okoli sveta se je leta 1857 odpravila fregata Novara.⁶ Njej so v poznejših letih sledili tudi brig Splendido ter korvete Friderich, Donau, Dondolo, Helgoland, Fasana, Saida⁷ in druge.⁸

Pomorskih odprav v oddaljene kraje ali okoli sveta se je običajno udeležila vrsta znanstvenikov (geologov, geografov, kartografov, biologov, antropologov in drugih), od katerih je bil vsak zadolžen za svoje področje. Pri delu so jim pomagali fotografi in slikarji.⁹ Znanstveniki in pomorščaki na visokih položajih so morali vladi podati obsežna in natančna poročila o dogajanju in odkritjih. Nekatere

³ Basch-Ritter, *L'Austria sui mari del mondo*, str. 76, 77.

⁴ Prav tam.

⁵ Prav tam, str. 9.

⁶ O potovanjih fregate Novara je izšla že vrsta člankov in knjig: Reiße der Österreichische Fregatte Novara um die Erde in den Jahren 1857, 1858, 1859, Wien, 1861; Viaggio intorno al globo della fregata austriaca Novara negli anni 1857, 1858, 1859, Vienna 1862; La fatal Novara e le navi al tempo di Massimiliano, Grado 1999; Igor Presl, *Z avstrijsko fregato Novara na pot okoli sveta*, Primorska srečanja 123/1991, Nova Gorica 1991, str. 610–614; Igor Presl, *Na poti s cesarsko-kraljevo mornarico*, Traditiones 20/1991, Ljubljana 1991.

⁷ O potovanjih korvete Saida je bila napisana vrsta člankov in knjig: Hermann Marchetti, *Die erdumsegelung S. M. Schiffe "Saida" in den Jahren 1890, 1891, 1892*, Wien 1894; Anton Dolenc, *Okolo sveta*, Ljubljanski zvon 1892; Miroslav Pahor, *Kadet Anton Dolenc z objektivom okoli sveta (1890–1891)*, Informator 1–2/1969, Piran, 1969; Igor Presl, *Na poti s cesarsko kraljevo korveto Saida*, Primorska srečanja, 1107/1990, str. 448–452; Igor Presl, *Za družino, dom cesarja*, Annales 1/1991, str. 171–178, Koper 1991; Bogdana Marinac, "Spomini od popotovanja njegovega veličanstva ladje Saida", *Potovanja z ladjami avstro-ogrske vojne mornarice skozi oči slovenskih pomorščakov*, Piran, 2005.

⁸ Aichelburg, *K.u.K. Segelschiffe*, str. 158, 159; Bayer v. Bayersburg, *Die k.u.k. Kriegsmarine auf weiter Fahrt*, Wien, 1958.

⁹ Basch-Ritter, *L'Austria sui mari del mondo*, str. 76, 77.

¹ Ivan Konte, rojen leta 1910 v Pulju, je v Ljubljani končal realko, nato pa se vpisal na Pomorsko vojno akademijo v Dubrovniku. V vojni mornarici Kraljevine Jugoslavije je dosegel čin poročnika bojne ladje II. reda, v NOV pa majorja. Pred 2. svetovno vojno je študiral tudi pravo, po vojni pa diplomiral na Oddelku za germanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. Do upokojitve je poučeval na Filozofski fakulteti. Živi v Ljubljani.

² *Svetovna zgodovina*, 510–516.

ra so bila pozneje izdana v knjižni obliki, druga pa so se ohranila v rokopisu. Svoje dnevnike in poto-pise so pisali tudi številni drugi posamezniki, ki so se udeležili odprav. Tudi nekatera od teh poročil so pozneje objavili. Na ta način se je širilo vedenje o tujem svetu. In ker so bili med pomorščaki tudi Slovenci, ki so se odprav udeleževali kot mornariški častniki, podčastniki, mornarji ali kadeti, so se informacije o tujem svetu širile tudi med Slovenci.

Pomorščaki, ki so se udeležili tovrstnih poto-vanj, so bili različnih narodnosti, saj se je tudi tu odražala narodnostna sestava monarhije. Po podatkih za leto 1914 je bilo največ pomorščakov hrvaške narodnosti (31%), tem pa so sledili Madžari (20,5%), nemško govoreči Avstrijci (16,2%), Italijani (14,5%), severni Slovani (Čehi, Slovaki, Poljaki, Ruteni, vseh skupaj je bilo 12%), Slovenci in drugi. Slovencev je bilo okoli 3%.¹⁰ Na najvišjih položajih pa so prevladovali nemško govoreči častniki, ki so bili najpogostejše iz vrst plemstva.

Namen odprave ladje Albatros

Konec 19. stoletja je bila Avstro-Ogrska že pomorska velesila. Imela je močno vojno mornarico, ki pa je še vedno precej zaostajala za mornaricami drugih pomorskih velesil, zlasti Velike Britanije, Francije, pa tudi sosednje Italije. Na začetku 80. let je bila italijanska vojna mornarica po številu ladij in oborožitvi precej močnejša od avstro-ogrske. Bila je tudi že skoraj povsem posodobljena. Med tem pa je bila avstro-ogrska flota ne le manjša, temveč tudi dokaj zastarela in v precejšnjem delu še lesena.¹¹ Avstro-ogrska mornarica je skušala dohiteti pomorske velesile, toda te so svojo mornarico še hitreje razvijale in obnavljale. Ker pa je pričakovala vojno za premoč v svetu, se je konec stoletja odločila, da bo pospešila gradnjo novih sodobnih plovil in težkega topništva.¹² Za to je imel velike zasluge admiral Maximilian baron Daublebsky von Sterneck zu Ehrenstein,¹³ ki je postal leta 1883 poveljnik mornarice.

¹⁰ Prav tam, str. 172.

¹¹ Pahor, Slovenski mornarji, str. 6, 7.

¹² Bayer v. Bayersburg, *Die k.u.k. Kriegsmarine auf weiter Fahrt*, str. 172.

¹³ Admiral Maximilian baron Daublebsky von Sterneck zu Ehrenstein (sin barona Josepha von Sternecka) je bil rojen v Celovcu leta 1829. Po študiju na vojnopomorski akademiji v Benetkah se je začela njegova pomorska kariera. Kot častnik se je udeležil številnih potovanj z ladjami avstrijske vojne mornarice in kot poveljnik ladje Erzherzog Ferdinand Max sodeloval v bitki pri Visu leta 1866. Leta 1872 je postal kontraadmiral, leta 1883 pa poveljnik mornarice in šef mornariške sekcije vojnega ministrstva ter povišan v viceadmirala. Leta 1883 je napredoval v admirala. Umrl je leta 1897. Admiral Daublebsky je želel modernizirati avstro-ogrsko vojno mornarico. V času njegovega poveljevanja mornarici so zgradili večje število velikih bojnih ladij, na primer križarke, pa tudi manjše ladje, kot so torpedovke.

Admiral Maximilian Daublebsky von Sterneck (fototeka Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" Piran)

Za izdelavo topov in jeklenih oklepov za bojne ladje je bilo potrebno kvalitetno jeklo, ki vsebuje nikelj, zato so potrebovali velike količine nikljeve rude. To pa so morali zaradi pomanjkanja domačih nahajališč uvažati. Da bi pocenila gradnjo ladij, je želela Avstro-Ogrska nikljevo rudo izkoriščati sama. Nahajališča je sprva iskala v Bosni in Hercegovini, vendar brez posebnega uspeha. Nato je iskanje nadaljevala na otokih Tihega oceana. Tja sta najprej odpluli ladji Saida in Fasana, njima pa je sledila 46,15 m dolga in 8,3 m široka lesena topnjača Albatros. Ta je svojo odpravo na Salomonove otoke obrazložila z dejstvom, da so ti otoki biološko in geološko še dokaj neraziskani, zato jih je treba raziskati.¹⁴ Za temi besedami pa se je skrivaj pravi namen odprave.

Poveljnik avstrijske vojne mornarice, admiral Maximilian baron Daublebsky von Sterneck je 30. julija 1895 o tem pisal cesarju Francu Jožefu: *"Vaša milost, odpravi vaših ladij Saida in Fasana sta na Salomonovih otokih opravili biološke raziskave. Glede na konfiguracijo gora lahko na nekaterih področjih teh otokov upravičeno pričakujemo nahajališča nikljeve rude. Odprava ladje vašega veličanstva Saida je leta 1893 pod vodstvom bosaanske hercegovskega montanista barona von*

¹⁴ Bayer v. Bayersburg, *Die k.u.k. Kriegsmarine auf weiter Fahrt*, str. 150–155.

Foullona,¹⁵ opravila splošno biološko raziskavo Melanezijskih otokov. Leta 1894 je k omenjenim otokom odjadrala tudi ladja vašega veličanstva Fasana. Baron von Foullon je ugotovil, da lahko odkrijemo nikljevo rudo na Salomonovih otokih, ne pa tudi na Novih Hebridih in sv. Hrustu, ki ne ustrezajo pričakovanjem."¹⁶

Iz pisma izvemo, da je morala odprava ladje Fasana na vseh Salomonovih otokih iz rečnih prodov in po možnosti tudi s hribov v notranjosti otokov nabrati čim več kamnin, jih urediti in poslati v domovino. Poročnik bojne ladje Kezlich je to nalogo popolnoma izpolnil. S pomočjo kemijskih in mikroskopskih analiz nabranih kamenin so ugotovili geološko sestavo otokov in predvideli morebitna območja nahajališč nikljeve rude. Ugotovili so, da bi lahko nikljevo rudo našli predvsem na otokih Guadalcanal, Isabel in St. George,¹⁷ saj so ti otoki geološko sorodni Novi Kaledoniji, ki je bogata z nikljevo rudo.¹⁸ Člani odprave ladje Fasana so na otokih zbrali informacije o nakupu zemljišč, o pomorskih oporiščih, o komunikacijah, o karakterju domačinov... Otok Guadalcanal je bil od leta 1893 pod protektoratom Velike Britanije, otoka Isabel in St. George pa sta bila del nemške interesne sfere.

Poveljnik mornarice Maximilian baron Daublebsky je v pismu cesarju predlagal: *"V prihodnje bo treba na omenjenih otokih izvesti natančne rudarske raziskave s temeljitim izkopavanjem in iskanjem rudnin. Ta naloga bo dolgotrajna, saj bodo raziskave potekale na gozdnatih višje ležečih predelih gora. Ker lahko take raziskave vodi le šolan človek z izkušnjami na tem področju, predlagam montanista Heinricha von Foullona.*

Med preiskavami, ki bi lahko na različnih mestih trajale po nekaj mesecev, bi za oporišče mornarjev potrebovali vojaško ladjo. Če bi našli za izkoriščanje dovolj bogato nahajališče rude, bi lahko celotno področje odkupili po tamkajšnjih običajih. Kakor je vašemu veličanstvu znano, je dobila ladja vašega veličanstva Seida strogo tajno obvestilo o tem, da je veleindustrialec Arthur Krupp iz Bern-

*dorfa pripravljen kriti stroške gospoda barona von Foullona in njegove rudarske ekipe, kakor tudi stroške nakupa zemljišča na najdišču nikljeve rude. Gospod Krupp je za znanstveno odpravo ponudil 8000 funt šterlingov. Pokorno predlagam vašemu veličanstvu, da po sporazumu z ministrom za zunanje zadeve pošlje ladjo vašega veličanstva Albatros na Salomonove otoke. Ta naj ostane v Melaneziji dokler ne izpolni svoje naloge. Če bi vaše veličanstvo odobrilo odplutje ladje Albatros na znanstveno odpravo, bi lahko ladja odplula že na začetku oktobra tega leta. Ladja bo opremljena za daljše bivanje v tropih."*¹⁹

Odobritev potovanja in tajna navodila poveljniku ladje

Dne 24. avgusta 1895 je cesar Franc Jožef odobril odpravo ladje Albatros.²⁰ Topnjača je bila zgrajena leta 1873 in je leta 1895 sodila med starejše, srednje velike ladje avstro-ogrske vojne mornarice. Bila je lesena jadrnica tipa bark-škuner s pomožnim motorjem. Predelali so jo tako, da je bila primerna za daljše bivanje v tropskih krajih in da so nanjo lahko natovorili večje zaloge hrane in opreme. Odstranili so težke topove in jih nadomestili z lahкими mitraljezi. Zgradili so dva krmna krova oziroma dve stanici (pokrit prostor na krovu zadnjega dela ladje). V večjega so namestili pisarno, kabine častnikov, navigacijsko kabino, častniški salon, v manjšem pa so uredili prostor za živila in shrambo. Depo za granate so predelali v ledenico, povečali pa so tudi bivalni prostor moštva. Namesto s katerji so ladjo opremili s čolnom na bencinski motor za plovbo ob obali. Posebno razkošje pa je predstavljala naprava za pripravo ledu na ročni pogon. Ladjo so opremili tudi z inštrumenti, ki so jih potrebovali znanstveniki. Imeli so na primer fotoaparat s hidrografskimi funkcijami. Posadka ladje je štela 114 mož. Med temi je bilo poleg poveljnika še 8 častnikov, 5 kadetov ter 100 podčastnikov in mornarjev.²¹

23. septembra je blagajna c. kr. vojne mornarice poslala poveljstvu ladje Albatros 8000 funt šterlingov, to je 81600 zlatnikov (69 kg zlata) v dveh zabojih.²² Denar, ki ga je poklonil industrijalec Arthur Krupp, je bil namenjen potrebam znanstvenika, barona von Foullona in njegovega spremstva. Z njim naj bi plačali vse stroške, ki so po-

¹⁵ Heinrich baron Foullon von Norbeeck (1850–1896).

¹⁶ Iz pisma lahko vidimo, s kako visoko strokovnim pristopom so se avstrijski mornarski častniki lotili te naloge. Naloga od njih ni zahtevala le vojno-pomorsko in navtično znanje, temveč tudi širše politično, diplomatsko in jezikovno. Vse to so imeli tedanji avstro-ogrski pomorski častniki (PMSMP, fond Avstro-ogrska mornarica, fasc. Ivan Konte, snop Odprava Nj. Vel. ladje Albatros na Salomonove otoke, spis P 12323, prepis pisma admirala Maxa Freiherrja v. Sternecka cesarju Francu Jožefu, Marienbad, 30. julij 1895).

¹⁷ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12323, Prepis pisma adm. rala Maxa Freiherrja v. Sternecka cesarju Francu Jožefu, Marienbad, 30. julij 1895, str. 1–7.

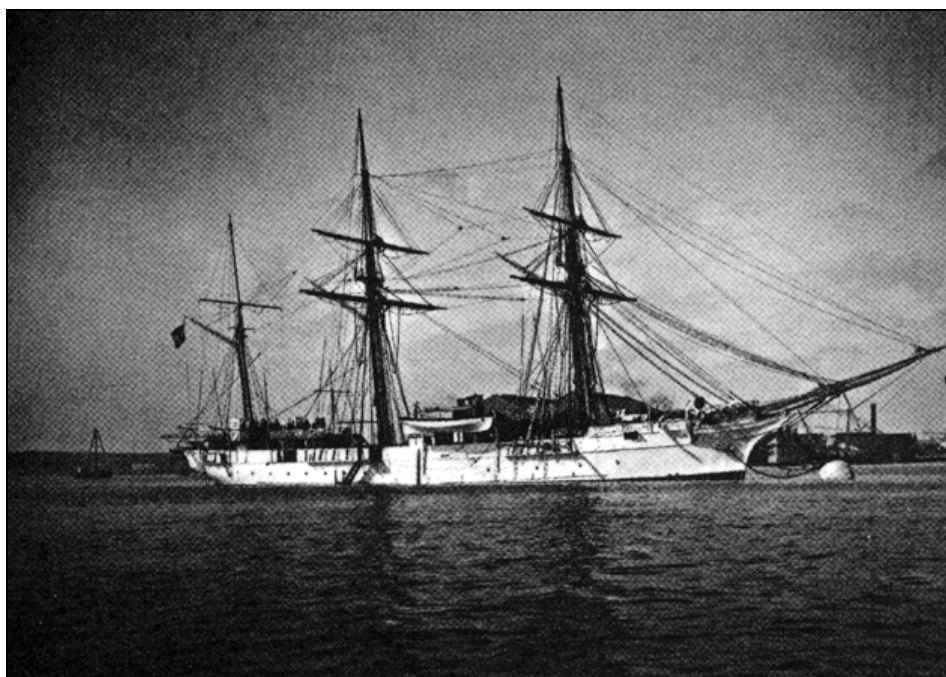
¹⁸ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 5.

¹⁹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12323, Prepis pisma adm. rala Maxa Freiherrja v. Sternecka cesarju Francu Jožefu, Marienbad, 30. julij 1895, str. 1–7.

²⁰ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12323, Prepis odgovora cesarja Franca Jožefa na pismo admirala Maxa Freiherrja v. Sternecka, Ischl 24. avgust 1895, str. 7.

²¹ Mayer, Winkler, *Als Österreich die Welt entdeckte*, str. 97–100.

²² PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis potrdila o pošiljki 23. 9. 1895 in prevzemu pošiljke 2. 10. 1895, str. 1.

Avstro-ogrška vojna ladja Albatros (Mayer, Winkler, Als Österreich die Welt entdeckte, str. 101)

trebni za odkritje nikljeve rude, predvsem pa nakup zemljišča. Poveljniku ladje, kapitanu korvete Josefu vitezu Maulerju so poslali tudi navodila za potovanje in tajna navodila, ki se nanašajo na resnično poslanstvo ladje Albatros. Slednja so bila namenjena le njemu, zato je moral z njimi ravnati strogo zaupno, kajti kot piše v pismu, je bil od tega odvisen uspeh misije. *"Pravi namen plovbe k Salomonovim otokom so rudarske raziskave, cilj pa odkritje nahajališča nikljeve rude. Velik in vedno večji pomen niklja v kovinski industriji, posebno pa pomembnost niklja pri izdelovanju oklepnih plošč in nikljevih kovancev so dokaz, da se mora Avstro-Ogrska znebiti uvoza dragih nikljevih izdelkov iz tujine in postati na tem področju neodvisna."*²³

V tajnih navodilih je poveljstvo mornarice poveljniku ladje Albatros sporočilo, da se bo hercegovski rudarski svetnik Heinrich von Foullon na ladjo vkrcal v Sydneyu, kjer bodo morali natovoriti tudi tovor za zamenjavo na Salomonovih otokih. Poveljniku ladje so naročili naj baronu von Foullonu na ladji priskrbi svojo kabino. To bi bila lahko navigacijska kabina ali enaka kabina pod krovom ladje. Njegovi spremljevalci (dva ali trije), ki jih bo določil gospod Krupp, pa bodo morali spati na visečih posteljah. Poveljstvo mornarice je poveljniku ladje še predlagalo, da naj je za skupno mizo z baronom von Foullonom, saj je to v interesu cilja plovbe.

Ker je na Salomonovih otokih vroče in vlažno tropsko podnebje, ki v deževnih mesecih ni primerno za raziskovanje, so predvidevali, da bi morala biti ladja na Salomonovih otokih od začetka maja do konca oktobra. Tedaj je vreme suho in ni orkanov. Ker bo ladja oporišče za raziskave, se bo morala na Salomonovih otokih vsa posadka podrejati glavnemu cilju odprave.²⁴

Poleg odkritja nikljeve rude je bil namen odprave tudi zagotovitev vsega, kar je potrebno za izkoriščanje rude. Na Dunaju so odločili, da bo o tem, ali je nikljeva ruda kvalitetna in v zadostnih količinah, da se jo izplača izkoriščati, odločil baron von Foullon. Kakor je pisalo v navodilih poveljniku ladje, je baron von Foullon odgovarjal tudi za vse druge odločitve pri raziskavah in pri porabi denarja. *"Če bodo našli primerno nahajališče rude, bo baron von Foullon v imenu gospoda Kruppa kupil zemljo. Ker je zemlja poceni, je bo moral kupiti čim več. Priporočam vam, da baronu von Foullonu pomagata pri dogovarjanju o nakupu in zemljišče kupite čim prej. V primeru nakupa morate o tem takoj obvestiti gospoda Kruppa, ki bo takoj začel priprave za izgradnjo rudnika in naselja."*

Ker so bili leta 1895 nekateri otoki pod protektoratom Velike Britanije, drugi pa v interesni sferi Nemčije in ker si Avstro-Ogrska ni želela sporov z nobeno od omenjenih držav, so morali člani po-

²³ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 1, 2.

²⁴ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 1-8.

sadke in odprave upoštevati mednarodno-pravne in splošno-politične odnose ter izključiti morebitno vojaško zasedbo ali aneksijo posameznega ozemlja. Paziti so morali, da ne bi prišlo do diplomatskih nerazumevanj ali obtožb. V zvezi s tem je poveljstvo mornarice poveljniku Maulerju naročilo: *"Ozemlja ne smete pridobiti za monarhijo. Prav tako se morate izogibati vsemu, kar bi lahko vzbudilo tak sum. Nakup zemlje mora imeti samo zasebno pravni karakter. Na otokih, ki so v nemški interesni sferi, morate nakup opraviti preko nemške družbe New-Quina-Gesellschaft, na Guadalcanalu, ki je pod angleškim protektoratom, pa preko trgovca Swensena. O poteku misije morate poveljniku mornarice poročati po priloženih tajnih navodilih. Poročila morate poslati v ločenih kuvertah in z opozorilom "odpreti lastnoročno."*²⁵

Da bi pravi namen odprave lažje ostal tajen, posebno njen merkantilni karakter ter da bi odvrnili pozornost od delovanja odprave, je dobilo poveljstvo ladje še celo vrsto drugih znanstvenih nalog. Poveljnik ladje je dobil tudi ukaz, da morajo povsod poudarjati, da so namen potovanja le znanstvene raziskave, ki bodo objavljene v posebnih znanstvenih publikacijah.²⁶

Gospod Mauler je dobil tudi navodila, kje naj nabavi premog in živila: *"V Marau Sund na otoku Guadalcanal živi švedski trgovec Oscar Swensen, ki ima skladišče premoga. Obiskati ga morate, preden začnete raziskovati otok. Dostavo živil in premoga lahko uredite preko podjetja Herrnsheim. Mesto dostave bo Marau Sund. Tam boste lahko prevzeli tudi pošto."* Navodila poveljniku ladje Albatros je poveljnik mornarice zaključil z besedami: *"S popolnim zaupanjem v Vaša dejanja, v Vašo politično taktiko in v Vaš vojaški duh upam, da boste v popolnem soglasju z gospodom baronom von Foullonom uspešno opravili svojo misijo, ki je v interesu domače industrije in vojnega ministrtva."*²⁷ Skupaj z navodili je poveljstvo mornarice gospodu Maulerju poslalo še več strani dolga poročila o izsledkih odprav ladij Saida in Fasana s pripadajočimi skicami.

Desantne čete morajo vojaško zaščititi znanstveno osebje (Navodila poveljnika ladje Albatros častnikom)

Salomonovi otoki so večinoma gorato melanezijsko otočje iz vulkanskih kamnin s številnimi še delujočimi ognjeniki. Številne otoke obdajajo koralni grebeni. Zaradi vročega in vlažnega tropskega podnebja so otoki prekriti z bujnim tropskim de-

ževnim gozdom.²⁸ Konec 19. stoletja so bili otoki redko poseljeni. Večina prebivalstva je bila Melanezijcev, le nekaj je bilo na novo priseljenih Evropejcev.

Odprave ladje Albatros, ki naj bi odšle na otoke, so morale imeti kar se da razmeram primerno obleko, obutev, opremo in zaščito. Da bi njihovo delo potekalo čim bolj gladko, je 12. marca poveljnik ladje predložil svojim častnikom posebna navodila. Toda ker kljub poznavanju poročil ladij Saida in Fasana o Salomonovih otokih ni mogel natančno načrtovati odprave, so bila njegova navodila splošna in so predvidevala več možnosti poteka odprav. Častnike je najprej seznanil z dejstvom, da bodo znanstvenika barona von Foullona spremljali njegovi sodelavci in verjetno tudi nekaj domačinov, ki jih bodo potrebovali kot vodiče, nosače, prevajalce in podobno. Ukazal je, da se bodo morali udeleženci odprave podrežati zahtevam znanstvenikov, ki bodo vodili odpravo. Poveljnik Mauler je predvideval, da bodo odprave na začetku, ko bo šlo predvsem za rekognosciranje terena (geološki ogled), trajale od svita do sončnega zahoda, pozneje pa tudi več dni, mogoče celo do enega tedna in več. V tem primeru bodo udeleženci morali prespati v šotorih, v misijonarskih hišah, kočah ali kje drugje. Med odpravami in ladjo bodo morali organizirati signalno, obveščevalno in dostavno službo, ki bo odpravam prinašala potrebščine ter izmenjavo moštva. Glavna naloga desantnih čet bo, da vojaško zaščitijo znanstveno osebje ter da ljudi in material zavarujejo v primeru napada domačinov. Člani odprave bi lahko pomagali tudi pri raziskovalnem delu, vendar le, če bi razmere to dovoljevale in če bi se s tem strinjal poveljnik desantne čete. Poveljnik ladje je od poveljnikov desantnih čet brezpogojno zahteval, da vedno ravnaajo v soglasju z vodjo raziskovalcev, da ustrezno organizirajo marše in taborjenje ter da ne pozabijo, da je miroljuben odnos do domačinov bolj koristen kot nasilje. Izogibati se morajo vsemu, kar vznemirja domačine in v njih vzbujalo grabežljivost.²⁹

Po poveljnikovih navodilih so morali vodje desantnih čet poučiti svoje podrejene o običajih in navadah prebivalcev, o misijonih in trgovskih razmerah, o klimatskih pogojih ter o vsebini več strani dolgih začasnih navodil za odprave po Salomonovih otokih.³⁰ Slednja je poveljnik ladje napisal 13. marca.

²⁸ Veliki splošni leksikon, str. 3734, 3735.

²⁹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12325, Prepis ukaza kapitana korvete Josefa Maulerja Ritterja von Elisensu, poveljnika S.M.S. Albatros častnikom glede odprav, ki bodo poslale na Salomonske otoke, na morju, 12. marec 1896, str. 1, 2.

³⁰ Prav tam, str. 2.

²⁵ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 1-8.

²⁶ Prav tam, str. 2-10.

²⁷ Prav tam, str. 1-8.

Poveljnikova navodila odpravam

Poveljnik Mauler je vedel, da lahko na potek odprav vplivajo številni nepredvideni dejavniki, zato je predvideval tudi sprotno načrtovanje odprav. Kljub temu so bila njegova navodila precej natančna. Določil je, da bodo o številu mož ter številu in vrsti čolnov odločali v vsakem primeru posebej. Vsak čoln, ki bo pristal ob obali, pa bo moral imeti sidro in vrv, polne rezervoarje vode, signalno municijo in rakete. Čoln številka ena bo moral imeti jambor iz bambusa in signalne zastave za čolne. Nanj bodo vkrcali tudi desantni top in zaboj streliva. Čolni bodo morali pristati na obali glede na obliko obale in glede na pomorske razmere. Na močvirnatih obalah ne bodo smeli ostati dolgo. Če odprava ne bo nujno potrebovala čolnov, jih bodo morali nekaj ali vse povleči nazaj na ladjo. Če pa bodo čolni usidrani oziroma jih bodo pustili na obali, bosta morala na vsakem čolnu ostati dva mornarja, ki bosta pazila na top in na to, da piroge domačinov ne bi pristale ob čolnih odprave.

Po pristanku na obali se bo morala desantna četa razdeliti na dve desetini po osem do deset mož pod poveljstvom podčastnika. Obenem bo treba določiti predhodnico, v kateri bo štiri do pet mož in zaščitnico s šestimi možmi. Predhodnica in zaščitnica bosta morali biti pod poveljstvom pomorskih kadetov in se ne bosta smeli oddaljiti od čete za več kot trideset metrov. Če odprava ne bo najela domačinov za nosače, bodo morali določiti enega moža za nošenje stvari za zamenjavo in enega za nošenje nahrbtnika s hrano in kuhinjskimi posodami za osebje štaba. Odprava bo morala imeti dve sekiri in dva krampa ter ustrezno in dobro zapakirano kurjavo.³¹

Pri pisanju navodil odpravam je poveljnik največ pozornosti posvetil zaščiti odprave pred morebitnim napadom domačinov. Od drugih odprav, predvsem od odprav ladje Saida je izvedel, da so nekatera plemena na Salomonovih otokih še ljudožerska. O tem, kako je posadka ladje Saida ocenjevala domačine, lahko izvemo iz dnevnika admiral Nicholas Horthyja, ki se je leta 1892 kot najmlajši in najnižji častnik vkrcal na ladjo Saida in z njo obiskal Salomonove otoke, kjer je moral skrbeti za varnost barona von Foullona. Horthy je v dnevnik napisal: *"V tem času so na Novih Hebridih in na Salomonovih otokih živeli kanibali in lovci na glave. Bušmani, ostudno, majhno, kot smola črno in bradato ljudstvo so bili zaradi soli nenehno v vojni z morskimi veslači. Žrtve vojn so*

*pojedli. Enaka usoda je pogosto doletela tudi misijonarje. Te so ob prvem obisku gostoljubno sprejeli in jim pomagali pri gradnji hiš. Ko pa so se dovolj zredili, so jih umorili in pojedli."*³² Čeprav se nam zdi ta Horthyjeva izjava še tako absurdna, pa so nekatere od teh karakteristik potrdili tudi antropologi.

Prebivalci Salomonovih otokov so bili večinoma Melanezijci. Ti so navadno nižje rasti (150–165 cm). Imajo črno rjavo polt in nasvedrane ali valovite, navadno črne, včasih pa tudi rdečkaste ali celo plavo rdečkaste lase. Imajo močno razvito telesno dlako. Pri moških je močno razvita in gosta tudi brada. Njihova glava je podolgovata, nos pa širok in potlačen. Tudi njihove ustnice so široke.³³ Arheologi in antropologi so v Melaneziji potrdili tudi prisotnost melanezijskih pigmejcev. Ti so bili najbolj razširjeni na Novi Gvineji, vendar so pigmoidne elemente našli razpršene tudi na nekaterih področjih na otočjih Melanezije. Na Salomonovih otokih je tak primer pleme Buin na otoku Bougainville, pri katerem merijo moški od 140,4 do 149,5 cm, ženske pa od 139,4 do 146,3 cm. Melanezijci so zaradi nizke postave, temne polti in splošnega videza podobni nekaterim črncem.³⁴ Prebivalci Guadalcanala so očitno tudi pomorščake spominjali na afriške črnce, zlasti na tiste manjše rasti. Verjetno so jim prav zaradi tega rekli Bušmani. Kljub temu, da so bili tudi v Melaneziji pigmejci, pa lahko sklepamo, da domačini, s katerimi so se srečali pomorščaki, niso bili pravi pritlikavci, saj so bili ti na Salomonovih otokih zelo redki. Bolj verjetno je, da so Bušmane imenovali Melanezijci, saj so bili tudi ti razmeroma nizke postave. Sicer pa tudi Bušmani v Afriki po mnenju mnogih antropologov niso pigmejci, saj nekateri moški merijo tudi nad 150 cm.³⁵

Konec 19. stoletja so bili prebivalci Salomonovih otokov poljedelci. Sadili so pretežno gomolje. Gojili so jam (tropska ovijalka z užitnim gomoljem, bogatim s škrobom), taro (gomolj kolokazije, ki je bogat s škrobom), različne banane, sladki krompir, kokosove orehe, kruhovce, divje sagovce, tobak in poživilo betel (tropska ovijalka iz družine poprovcev), katere liste so z apnom iz školjčnih lupin in z orehom areka (vrsta palme) radi žvečili. Pomemben del prehrane obmorskih prebivalcev so bile ribe, v manjši meri pa so se preživljali tudi z lovom in živinorejo (zlasti perutnino).

Bili so zelo skromno oblečeni. Moški so nosili opasnik iz lubja ali rogoznice, ali kratko krilo, ženske pa krila iz ozkih pasov pandanusa ali kakega drugega listja. Okrasje so nosili navadno v

³¹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12326, Prepis navodil kapitana korvete vom Maulerja častnikom ladje Albatros, "Provisorische Dispositionen über die auf den Salomons Inseln zu entsendenden Expeditionen", na morju 31. marca 1896.

³² Horthy, *Memories*, str. 26.

³³ Škerlj, *Ljudstva brez kovin*, str. 154–156; Biasutti, *Le razze e i popoli*, str. 78–83.

³⁴ Biasutti, *Le razze e i popoli*, str. 72–83.

³⁵ Škerlj, *Ljudstva brez kovin*, str. 60–61, 108–109.

nosnem pretinu ali kot uhan v raztegnjenih ušesnih mečicah. Sodeč po fotografijah pa so vsaj nekatera plemena na Guadalcanalu v času, ko jih je obiskala odprava ladje Albatros, nosili tudi oblačila Evropejcev. Ženske so nosile dolga krila. Le nekatere so imele z bluzo pokrit tudi zgornji del telesa. Moški pa so imeli navadno blago ovito okoli pasu, tako da so skrili spolovilo.

Prebivalci Salomonovih otokov so živeli v majhnih naseljih s 50–200 ljudmi. Gradili so trde koče, hiše ali kolišča. Glavno orožje Melanezijcev so bili lok, sulica, metalni kij, navadni kij, frača ter bodala iz kazuarjevih ali človeških kosti.

Kanibalizem in lov na glave sta bila po navedbah različnih antropologov res močno razširjena. Oba sta bila velikokrat del verskega obreda. Lov na glave je bil pogosto povezan s kultom rajnkij in čaščenjem lobanje. Kanibalizem, ki so ga antropologi zabeležili tudi na Guadalcanalu, pa je bil vsaj prvotno obredni običaj, povezan z magijo. Toda pozneje se je marsikje razvil v sladokusje, saj so človeško meso marsikje v prehrani bolj cenili kot živalsko. V povezavi s tem se je ponekod razvila trgovina z živimi in mrtvimi ljudmi. Antropologi so potrdili tudi dejstvo, da so žrtve najprej nekaj časa pitali, nato pa jih umorili in pojedli. Marsikje so moške v skupinah odhajali tudi na lov za človeškim mesom v tuja plemena ali na sosednje otoke. Zaradi tega so izginile cele populacije, zlasti na manjših otokih, žrtve pa so bile tudi nekatere ladijske posadke, zlasti brodomci.³⁶

Zaradi doslej povedanega je razumljivo, da se je tudi poveljnik Mauler bal, da bi domačini napadli odpravo. V navodilih je določil, da bodo morali člani odprav med pohodom korakati v zaprtih vrstah. Kdor se bo hotel zaradi fizioloških potreb oddaljiti od vrste, bo moral o tem obvestiti poveljnika desetine, odprava pa ga bo morala počakati. Člani odprave bodo morali nenehno opazovati domačine. Ne bodo jim smeli kazati hrbta. Tudi če bodo prijazni in ljubeznivi, jim ne bodo smeli zaupati. Hoditi bodo morali po stezah, ki jih uporabljajo domačini. Pri prehodu z območja nekega plemena v območje drugega se bodo morali predstavniki odprave z domačini dogovoriti o prehodu območja ali o najemu vodičev. Za prehod ne bodo smeli uporabljati sile. Če bodo domačini prijazni, bodo lahko pod zaščito in z veliko previdnostjo obiskali in obdarili poglavarja plemena. Tudi v ta namen bo morala imeti odprava v posebnem nahrbtniku predmete za zamenjavo: dvanajst palic tobaka, dva ducata glinenih pip, enega ali dva ducata nožev, šest sekir in dvajset trnkov. Obdariti bodo morali tudi dobre vodiče. Toda pri

tem bodo morali paziti, ker imajo domačini obdarovanje za slabost.

Mornarji bodo morali nositi puške, podčastniki revolverje, štabno osebje (častniki) pa meče in revolverje. Vsak mož bo dobil štirideset nabojev za puško oziroma štiriindvajset nabojev za revolver. Moštvo bo moralo imeti na puškah nože. Vsak peti mož bo nosil v nahrbtniku tudi nož, ki ga bo morda potreboval za sekanje poti skozi podrast. Odprava bo morala imeti tudi signalno strelivo, rakete za alarm in vse potrebno za pripravo ognja, da bo z njim lahko javila svojo pozicijo.

Če bodo domačini napadli enega ali več članov odprave, bodo morali ostali takoj uporabiti strelno orožje. Do domačinov ne bodo smeli biti popustljivi, saj imajo ti usmiljenje za slabost. Če bo kdo iz desantne čete opazil oboroženega ali neoboroženega domačina, ki se očitno sovražno plazi okoli desantne čete, bo moral takoj zavpiti "hab acht (pozor)" in "gewehrt fertig" (pripravite puške), trobentač pa bo moral zatrobiti, razen če bi bilo lahko to nevarno. Nato bo morala vsa četa pripraviti puške za streljanje. Na povelje "vergathering" (zbor) se bodo morali vsi zbrati okoli častnikov, pripraviti puške za streljanje in čakati na povelje "streljaj". V primeru napada se bosta morali predhodnica in zaščitnica zbrati okoli glavnine. Člani odprave se bodo morali brez usmiljenja boriti proti napadalcem. Vojnih ujetnikov ne bo. Svoje ranjence pa bodo morali braniti in jih v nobenem primeru ne bodo smeli zapustiti.

Poveljnik je menil, da bi lahko domačini napadli odpravo tudi zaradi kršenja njihovih tabujev³⁷ ali zaradi česa drugega, zato je častnikom ukazal, da morajo nadrejeni moštvo podučiti o tem, da se mornarji ne smejo družiti z domačini ali z njihovimi ženami, da se ne smejo dotakniti predmetov domačinov, posebno ne tistih, ki so zanje tabu in da pod nobenim pogojem ne smejo vstopiti v bivališče ali kakršno koli drugo stavbo domačinov.

Velikega pomena za uspeh odprave sta bila tudi zdravstvo in higiena. To je želel poveljnik kljub dokaj slabi opremljenosti zagotoviti s pomočjo navodil. Določil je, da bo moralo moštvo nositi hlače, tropske klobuke, gamaše in čevlje. Slednjih se ne bo smelo sezuti, tudi če bi se moralo brodirati po vodi. Člani desantne čete bodo morali pred zajtrkom dobiti kinin (da se ne bi okužili z ma-

³⁶ Škerlj, *Ljudstva brez kovin*, 175–180; Biasutti, *Le razze e i popoli*, str. 138–142.

³⁷ Tabujem so v Melaneziji na splošno dajali velik pomen. Tabu so bili določeni predmeti, stvari in osebe, ki se jih ni smel nihče dotakniti. Nekatere tabuje je bilo tudi prepovedano pogledati ali izgovoriti njihovo ime. Bili so začasni ali trajni. Tabu je lahko izrekel poglavar, šaman, duhovnik ali kak drug človek. Njegova moč je izvirala iz mane. Mana pa je bila skrivnostna sila, ki je dajala vsakemu predmetu, rastlini, živali in človeku posebno moč in značaj (Škerlj, *Ljudstva brez kovin*, str. 180; Biasutti, *Le razze e i popoli*, str. 142–144).

larijo), pri ponovnem vkrcanju na Albatros pa se bodo morali oprhati, preobleči in dobiti sveže skuhan kosilo. Tudi pitje vode je bilo na otoku brez dovoljenja nadrejenih prepovedano.

Poveljstvo mornarice je določilo, da bo odpravo spremljal brigadni zdravnik, doktor Konstantin Hirsche. Sanitetna služba bo morala imeti s seboj nosila, njeno osebje pa bo moralo biti oboroženo z revolverji in sabljami. Med enajsto in štirinajsto uro (če bo to mogoče) bodo morali imeti odmor za kosilo. Če bodo drva vlažna in možje ne bodo mogli zanetiti ognja, da bi skuhal kosilo, si bodo morali pomagati z žganjem.

Šotore bodo morali postaviti na dominantni vzpetini, na jasi sredi gozda ali ob rečni ali morski obali. Če primerne mesta ne bodo našli, si bodo morali sami pripraviti jaso za taborjenje. V primeru dežja bodo morali narediti tudi vodne odtoke. Ležati na goli zemlji pa bo strogo prepovedano.

V taboru bodo morali organizirati stražarsko službo, tako da bo ena desetina moštva ves čas v pripravljenosti. Dobro bodo morali nadzorovati naselja domačinov v bližini. Taborni ogenj bodo lahko imeli le, če bodo razmere za to primerne.

Poveljnik ladje je za poveljnika predhodnice določil pomorskega kadeta Emanuela Gorskega, za poveljnika zaščitnice pa pomorskega kadeta Armanda de Beauforta.³⁸

Albatros na otoku Guadalcanal

Ko je poveljnik izdal navodila, je bila ladja na odprtem morju med Singapurjem in Sydneyem. Iz glavnega pristanišča avstro-ogrske vojne mornarice v Pulju je z enodneвно zamudo izplula 2. oktobra leta 1895, vrnila pa se je 7. marca 1898. Plovba, ki je bila v javnosti znana kot plovba proti Avstraliji, je potekala po načrtu mimo Port Saida in čez Sueski prekop do Adna, kjer je imela ladja enodnevni postanek, in nato v Colombo, kamor je prispela 8. januarja. Od tu je 18. januarja odplula proti Singapurju in naprej do Avstralije. Pot do Singapurja, kamor so prispeli 14. februarja, je bila dolga in precej monotona. Posadka je ta čas med drugim zapolnjevala z ribolovom in tekmovalni streljanju. Ladja se je ustavila še v Townsvillu in Brisbanu, nato pa 6. aprila priplula v Sydney.³⁹

V Sydneyu, kjer je bil Albatros zasidran skoraj mesec dni, se je posadki pridružil baron von Foullon in z njim so 9. maja nadaljevali pot proti

Salomonovim otokom.⁴⁰ Tu pa je bil njihov postanek zaradi nepredvidenih dogodkov precej krajši, kot so načrtovali.

Kapitan Mauler je dobil povelje, da mora raziskave opraviti najprej na otokih St. George in Isabel, šele nato pa na otoku Guadalcanal, saj so na njem pogoji za raziskave zlasti zaradi visokih gora težji.⁴¹ 24. maja se je ladja zasidrala na sidrišču Cockatoo na otoku Isabel, kjer je šestdnevni postanek baron von Foullon izkoristil za potovanje po otoku in raziskovanje. Toda kakor je sam dejal, na njem ni odkril iskanega. Tudi na področju Mount Gaillard, v bližini katerega se je kmalu zatem ladja zasidrala, niso našli nikljeve rude, zato so zapustili otok Isabel in odpluli proti otoku St. George.⁴² Ta otok je bil po poročilu ladje Fasana nenaseljen, zato bi na njem najlažje kupili zemljišče.⁴³ Ladja se je zasidrala v zalivu, ki še ni bil označen na karti, zato ga je kapitan Mauler poimenoval Albatrosbucht (Albatrosovi zaliv). V zalivu, od koder je v notranjost otoka s čolni ali peš odšlo več odprav, je ladja ostala do začetka julija, vendar tudi na tem otoku niso našli sledi o nahajališču nikljeve rude, čeprav so se zasidrali še pri Mount Lafage. Posadka pa ni obupala. Odpluli so do vulkanskega otoka Sawo. Ker pa tudi tu raziskave niso prinesle ustreznih rezultatov, so se nazadnje ustavili ob otoku Guadalcanal.⁴⁴

Guadalcanal je eden največjih otokov Salomonškega otočja s 6475 km² površine. Tudi ta otok je vulkanski in gorat. Najvišji vrh na njem je Popomanaisu (2331 m nadmorske višine), ki je na južni strani strm, njegovo severno pobočje pa je bolj položno in se počasi spušča k valoviti primorski ravnici. Otok, ki ga po večini prekriva gost tropski pragozd, je poseljen predvsem v severnem obalnem pasu, najbolj rodovitnega pa je na SZ, kjer so danes tudi plantaže, zlasti plantaže kokosovih palm. Od leta 1893 je bil otok pod protektoratom Velike Britanije.⁴⁵

Baron von Foullon je predvideval, da je na otoku Guadalcanal nikljeva ruda, vendar so bili pogoji za raziskave tu najslabši. 4. julija se je ladja Albatros zasidrala blizu kraja Tasimboko ob severni obali otoka. Tu pa njeni predstavniki niso našli posrednika, ki so jim ga priporočili, zato so odšli v kraj Gera. Tam so se s pomočjo stalno naseljenega francoskega posrednika le zmenili, da bodo dobili

³⁸ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12326, Prepis navodil kapitana korvete vom Maulerja častnikom ladje Albatros, "Provisorische Dispositionen über die auf den Salomons Inseln zu entsendenden Expeditionen", na morju 31. marca 1896.

³⁹ Winter, *Österreichische Spuren*, str. 123–128.

⁴⁰ Winter, *Österreichische Spuren*, str. 129.

⁴¹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 2–10.

⁴² PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324.

⁴³ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12324, Prepis pisma iz predsedniške pisarne poveljniku ladje Albatros, Wien, september 1895, str. 7.

⁴⁴ Winter, *Österreichische Spuren*, str. 132–136.

⁴⁵ *Veliki splošni leksikon*, str. 1380; *Vojna enciklopedija* 3, str. 364.

vodiče. Poveljnik Mauler je izvedel, da se želi eni od odprav po Guadalcanalu pridružiti angleški narvoslovec Moris Woodford.

Naslednji dan se je Albatros približal kraju Marau Sund, kjer so natovorili iz Avstralije poslana živila in premog ter prevzeli pošto.⁴⁶ O dogodkih, ki so sledili na otoku Guadalcanal, je 26. avgusta 1896 poveljnik ladje Albatros Josef vitez Mauler poslal poveljniku avstro-ogrske mornarice admiralu Maximilianu baronu Daublebskemu pisno poročilo. V njem je med drugim zapisal: *"Tretjega avgusta 1896 smo zapustili Marau Sund in odpluli v Gera po naročene vodiče. Ker jih nismo dobili, sva odšla z baronom von Foullonom v več vasi v okolici naselja Aula in nekaj poglavarjev prosila, naj nam priskrbijo vodiče. Vsi so jih obljubili, vendar ti zaradi obilice dela na plantažah niso prišli. Nato smo odpluli v Tasimboko. Z baronom von Foullonom sva s parnim čolnom več ur plula po reki Taivo navzgor in poskušala najeti vodiče, vendar brez uspeha. Pred nočjo sva se vrnila na Albatros."* Baron von Foullon se je nato odločil, da bo poskušal najti vodiče v Gora (Tetere), kjer je pred leti, ko je potoval z ladjo Saida, spoznal nekega prijaznega poglavarja. Od tam je želel iti v notranjost otoka na goro Lions Head.⁴⁷

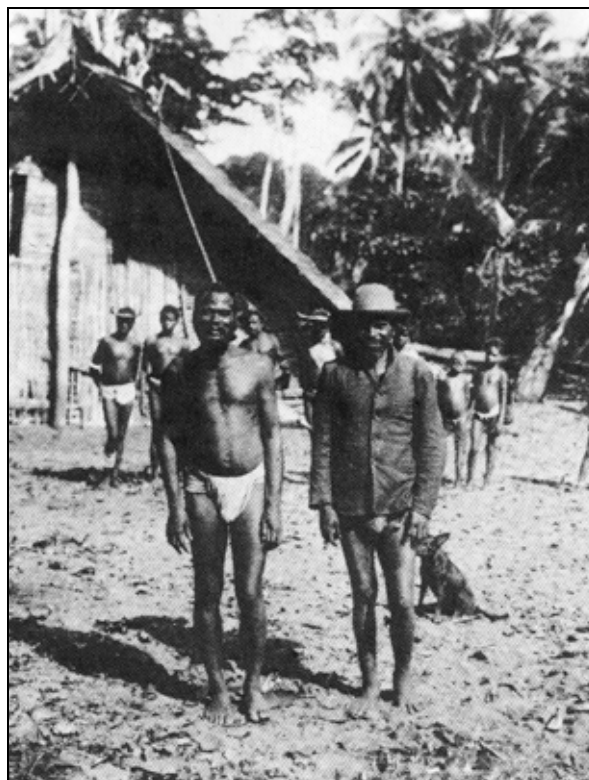
5. avgusta se je ladja zasedrila v predelu Gora. Baron von Foullon je našel poglavarja King Saaki, ki je bil najmočnejši poglavar Guadalcanala, in čigar oblast je segala do vasi Koliassi in Arotti. Dogovorila sta se za vodiče. Z dovoljenjem Saakija sta se za vodiča ponudila tudi dva moža iz Balesuma. Slednjič je imela odprava vodiče in lahko se je odpravila na pot.

Naslednji dan so bili ob pol osmih zjutraj člani odprave z baronom von Foullonom že na obali. Odprava je štela 27 mož, s seboj pa je imela proviant (hrana za na pot) za 8 dni. Sprva so odpravo spremljali štirje vodiči, pozneje pa so se jim pridružili še štirje iz področja Saakija. Poveljnik ladje Albatros se je z baronom von Foullonom dogovoril, da se bo, če bo odprava trajala dalj časa (devet ali deset dni namesto osem), tretjina moštva vrnila na Albatros. Tako bi lahko glavni del odprave ostal na otoku dalj časa, saj bi mu prepustili ves preostali proviant. Sestavili so odpravo in določili dva poveljnika oddelkov.⁴⁸

8. avgusta dopoldne, ko je bila prva odprava že na poti, je v kraj Gora k ladji Albatros priplul

Moris Woodford, komisar Salomonovih otokov in se sestal s poveljnikom ladje. Z njim je bil gospod Moben, ki se je predstavil kot geodet, vendar je poveljnik Mauler menil, da je bil geolog. Woodfordov obisk je poveljnik Mauler pričakoval, saj je vedel, da se želi tudi on udeležiti odprave na Lammas. Mauler mu je zamolčal, da je odprava z baronom von Foullonom že na poti. Povedal mu je le, da se namerava sam na Lammas povzpeti iz Cape Huntera. Woodford mu je to odločno odsvetoval, češ da je izredno nevarno. Razložil je, da se je veliko lažje in varneje na Lammas povzpeti iz Lenge, ki leži nekaj morskih milj SZ od Gora. Obljubil je, da bo priskrbel vodiče in nosače, tako da je poveljnik Mauler kljub zadržkom pristal na njegov predlog. Odpravo na Lammas je namreč nameraval voditi sam. Tako bi bil gospod Woodford z njim, baron von Foullon pa bi imel pri svojem delu s prvo odpravo več svobode.⁴⁹

12. avgusta je gospod Woodford z jadnico Marovo odplul v Lengo po vodiče. Tu je hotel počakati tudi prihod ladje Albatros. Med tem pa je v kanuju do ladje Albatros priveslal ranjeni vodič Jonny Parramatta, član Foullonove odprave na

Vodič odprave ladje Albatros Jonny Parramatta in drugi domorodci v Teterah leta 1896 (Mayer, Winkler, Als Österreich die Welt entdeckte, str. 108).

⁴⁶ Winter, *Österreichische Spuren*, str. 136; PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12319, pismo kapitana fregate Josefa Ritterja Maulerja admiralu Maxu Freiherrju Daublebskemu von Sternecku, Marau Sund, 26. avgust 1896.

⁴⁷ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12319, pismo kapitana fregate Josefa Ritterja Maulerja admiralu Maxu Freiherrju Daublebskemu von Sternecku, Marau Sund, 26. avgust 1896, str. 1, 2.

⁴⁸ Prav tam, str. 2, 3.

⁴⁹ Prav tam, str. 3, 4.

Lions Head s pisnim sporočilom zastavnika Franza Budika o tragediji odprave:⁵⁰ *"Na pobočju hriba Tatube pod goro Lions Head je veliko število bušmanov napadlo odpravo..."*⁵¹

Pod goro Lions Head je veliko število "bušmanov" napadlo odpravo

Pozneje je Budik poveljniku napisal še natančnejše poročilo o poteku odprave in tragediji: *"Šestega avgusta ob sedmi uri in trideset minut sem z odpravo, ki sem ji poveljeval, zapustil ladjo Albatros. V odpravi, ki je štela 26 oseb, smo bili baron von Foullon, pomorska kadeta drugega razreda Armand de Beaufort in Max Rosen, pet podčastnikov, šest mornarjev in dva civilista. Slednja sta bila dodeljena gospodu baronu von Foullonu. Vdili so nas štirje domačini z obale. S seboj smo imeli za osem dni hrane, nujno potrebno število prenosnih šotorov in po 40 nabojev za vsako puško. Načrtovali smo morebitno podaljšanje odprave. V tem primeru bi se približno deset mož odprave vrnilo na Albatros, hrano pa pustilo preostalim članom odprave, ki bi lahko tako ostali na terenu deset ali enajst dni, namesto prvotno načrtovanih osem."*⁵²

Sprva je odprava nameravala iti po dolini pod dolgo gorsko verigo. Raziskati je hotela visokogorje in približno 5500 čevljev (1676 m) visoko goro Lions Head. Trajanja odprave ni bilo mogoče predvideti, ker moške niso imeli kart in drugih pripomočkov, kar se je dogajalo tudi drugim odpravam. Trajanje vsakodnevnega marša je bilo odvisno od prehodnosti območja, strmine, vremena in drugih dejavnikov.

7. avgusta zvečer je odprava obšla naraslo reko Balesuma in po enajst ur trajajočem maršu prispela v Crotti. Naslednjega jutra, 8. avgusta, so pomorskega kadeta Maxa Rosena z osmimi možmi poslali nazaj na Albatros. Z njimi sta odšla še dva moža, ki nista mogla dobro hoditi in ki bi lahko pri hoji ovirala ostale. Ob sedmi uri in trideset minut je preostali del odprave odšel proti gori Lions Head. Pot je bila sicer težka, vendar je bilo vreme suho. Po šesturnem maršu so postavili tabor za prenočevanje, naslednje jutro pa so ob sedmi uri in petnajst minut krenili naprej ter po štiriurnem maršu prišli do predgorja Lions Head (950 m nadmorske višine), kjer je baron von Foullon nameraval začeti raziskave. Tu je odprava postavila stalni tabor s šotori. Moštvo so razdelili na dve skupini, ki sta šli po drva in vodo.

Kmalu po prihodu so moške zaslišali klice s sosednjih hribov in dolin. Baron von Foullon je menil, da je to opozorilo domačinom, naj spravijo žene na varno. Bilo je približno pol štirih popoldan, ko so na sosednjem pobočju zagledali štiri do šest domačinov. Stali so v grmovju in zdelo se je, da jih opazujejo. Zastavnik bojne ladje Franz Budik je stopil iz štabnega šotora in poskušal prešteti domačine, ki jih je v poročilu imenoval "divjaki". Toda kmalu so se jim pridružili še drugi z vrečami na glavah. Baron von Foullon je menil, da so to ženske. Domačini z obale, ki so odpravo spremljali kot vodiči, so hoteli nanje streljati, vendar jim podčastnik Budik ni dovolil. Proti četrti uri so jim domačini namignili in članom odprave se je zdelo, da se želijo z njimi pogovarjati. Eden izmed vodičev iz vasi Sigijana, jih je vprašal, kaj želijo, nato pa odpravi pojasnil, da bi se radi z nekom pogovorili. Med tem so se taboru približali še drugi domačini, tako da jih je bilo že šestnajst do osemnajst. Njihovo število se je zdelo Budiku sumljivo, zato je zbral vse moške odprave. Toda baron von Foullon je menil, da jih je bolje pustiti pri miru, saj so, kot je dejal, *"sami ubogi hudiči in bodo počasi le prišli bliže."*⁵³

Nekaj minut po četrti uri sta se taboru približala dva sivolasa domačina (v poročilu imenovana "bušmana") s sosednjega področja. Baron von Foullon je poslal svojega slugo Nickela s šestimi škatlicami tobaka k domačinom, da bi med njimi našli vodiče. Komaj pa je Nickel stopil nekaj korakov iz tabora, so domačini zbežali. Pozneje, ko so se vrnili, jim je Nickel podaril štiri škatlice tobaka. Tedaj so odvrgli orožje. Preden so prišli do tabora, so začeli z vodičem Jonnyjem Parramatta, ki je bil iz vasi ob ustju reke Balesuma, razpravljati o vodičih. Pomorščaki so "divjakom" naročili, naj pridejo naslednje jutro trije, ker bodo potrebovali vodiče. Člani odprave so jim podarili še nekaj drobnih predmetov, nato pa so odšli.

Preden se je stemnilo je spet prišlo v tabor deset domačinov. Bili so brez orožja. Moštvo jim je razdelilo nekaj ostankov večerje, nato pa sta jih podčastnik Budik in pomorski kadet Beaufort spremlila iz področja tabora. Podčastnik Budik je menil, da bi bilo zaradi varnosti bolje, če bi na vrh gore odšla vsa odprava, baron von Foullon pa mu je odvrnil, da je to povsem nemogoče, saj bi to pomenilo opuščanje naloge odprave. Na njegovo željo je Budik zbral moške, ki so bili vajeni planinarjenja in najbolj primerni za vzpon. Javili so se podčastnik Maras in mornarji Car, Lovrić, Babić, pozneje pa tudi podčastnik Škoda. Z imenovanimi in svojima slugama Nickelom in Krausom se je hotel baron von Foullon, pod vodstvom podčastnika Budika in z zalogo hrane za eno kosilo 10. avgusta

⁵⁰ Prav tam, str. 4, 5.

⁵¹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12320, Prepis prvega poročila zastavnika Franza Budika o tragediji odprave, Gora, 12. avgust 1895, str. 1, 2.

⁵² PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12327, Prepis poročila Franza Budika poveljstvu ladje Albatros, Gora, 14. avgust 1896, str. 1, 2.

⁵³ Prav tam, str. 2, 3.

ob šestih zjutraj povzpeli na goro. Ostalo moštvo, šest mož in pet domačinov iz obalnega področja je moralo pod poveljem cesarsko-kraljevega kadeta Beauforta stražiti tabor.

Možje v taboru so še vedno poslušali klice, ki so prihajali iz okolice in nikakor niso hoteli prenehati. Budiku so se zdeli sumljivi, zato je poostрил stražarsko službo. Z možmi, s katerimi se je nameraval zjutraj povzpeli na vrh gore, je stražil do polnoči. Nato je stražo prevzelo osem mož pod vodstvom kadeta Beauforta.

Naslednje jutro (10. avgusta) je bila budnica že ob petih. Možje so odšli po vodo in pripravili zajtrk, Budik pa se je s svojimi možmi pripravljaj na vzpon. Oborožen je bil z ladijskim revolverjem s šestimi naboji, pet mož iz njegove skupine pa je imelo puške mancher. Vsak od njih je imel štirideset nabojev.

Po sončnem vzhodu so prišli v tabor trije novi vodiči, ki so imeli gorske palice. Sledilo jim je štiri do pet dečkov z bananami. Odhod na goro se je nekoliko zavlekel, ker je bila voda daleč. Tabor so zapustili šele ob sedmih in trideset minut. Preden so krenili, je Budik pomorskemu kadetu Beaufortu ponovil svoje ukaze, ki jih je izrekel že prejšnjega dne: "Ena polovica moštva naj počiva, druga pa naj straži ob vhidih v tabor."⁵⁴

Možje, ki so se vzpenjali na goro, so hodili v naslednjem zaporedju: vodič – "bušman", Nickel, baron von Foullon, Kraus, moštvo (pet mož), Budik in dva vodiča – "bušmana". Budik je morebitni napad pričakoval od zadaj, zato je bil skoraj na koncu kolone. Tam je moral tudi paziti, da ne bi nihče zaostal.

Med potjo so se iz grmovja tu in tam prikazali novi domačini in se priključili repu kolone. Ker so bili s tomahavki in podobnim orožjem oboroženi samo najstarejši od petih ali šestih mož, je baron von Foullon menil, da se jih bojijo in da jim sledijo le zato, da bi zavarovali svoje tri tovariše – vodiče. Budiku se je zdela ta misel napačna. Spomnil se je, da je nekoč dobil vodiče le pod pogojem, da so se jim lahko priključijo vsi njihovi najbližji. Teh je bilo včasih nad 20.

Po približno 15 minutah hoda, ko je odpravo spremljalo že okoli dvajset domačinov, so prišli na višini 1040 m do neke kamnite jame. Budik je koloni ukazal naj se ustavi, moštvo pa dovolil, da pije vodo in si z njo napolni poljske steklenice. Predvideval je, da ob poti ne bodo več naleteli na pitno vodo. Tedaj je prišel k Budiku domačin zrelih let z močnim kijem, ki ga je hotel zamenjati za revolver. Toda Budik na to ni pristal. Ko je Kraus prinesel Budiku napolnjeno poljsko steklenico, si jo je ta obesil čez ramena in si poravnal revolver. Tedaj se mu je spet približal domačin s

kijem in ga ponovno prosil, naj mu pokaže orožje. Budik je tokrat ugodil njegovi prošnji. Domačin mu je orožje kmalu vrnil, toda med tem, ko ga je pospravljaj v torbo, je iz spodnjega tabora zaslišal strele. Prav takrat so iz grmovja skočili domačini s tomahavki, kiji in drugim preprostim orožjem ter napadli odpravo. Nekaj minut prej je v tabor prišel tudi bogato okrašen "bušman", ki je, kakor je Budik pozneje ugotovil, dal znak za splošni napad na odpravo. Budika sta napadla dva domačina: prvi z že omenjenim kijem in drugi z nekakšno motiko. Prvi je zamahnil z batom, še preden je Budik spravil revolver v torbo. Bat je Budika oplazil po levem ramenu, vendar je imel še dovolj moči, da je domačina ustrelil, ta pa je mrtev obležal na tleh. Med tem so domačini ranili tudi barona von Foullona, podčastnika Marasa in mornarja Lovrića. Mornarja Car in Baris sta ostala nepoškodovana, ker sta bila skrita za ranjenci. Tudi Kraus je ostal nepoškodovan, saj je napadalca, ki ga je hotel udariti s tomahavkom, pravočasno padel v objem.

Ko so začeli člani odprave streljati, je večina domačinov začela bežati. Moštvo, tudi ranjenci pa so streljali tudi na bežeče. Po njihovem poročilu so zadeli nad 20 napadalcev. Budik je najprej ustrelil napadalca podčastnika Marasa, nato pa skočil k baronu von Foullonu, ki je stal naslonjen na skalo in se držal za tilnik. Vprašal ga je, kaj se mu je zgodilo. Toda preden mu je lahko baron odgovoril, je vstal domačin, ki ga je prej napadel, in ga skušal ponovno udariti. Budik ga je prestregel in ustrelil, še preden mu je von Foullon rekel: "Gospod zastavnik, temu dajte še en strel!"

Ko so se domačini razbežali, je podčastnik Budik obvezal barona von Foullona, ki je imel odprto rano na tilniku in globoko rano na desni rami. Domačini so ranili tudi podčastnika Marasa. Ta je imel po poročilu tako težko rano na čelu, da je bilo videti možgane. Mornar Lovrić je imel odprto rano na zadnji strani glave, sluga Nickel pa je bil lažje ranjen v hrbtenico. K sreči ga je domačin s tomahavkom udaril po nahrbtniku, ki je zadržal udarec. Podčastnik Budik, Kraus in trije možje niso bili ranjeni.⁵⁵ Med slednjimi je bil tudi Emanuel Škoda.

Od tabora do ladje

Ko je poročnik Budik oskrbel vse ranjence, se je začela odprava vračati proti glavnemu taboru. Do tabora so hoteli priti čim prej. Ker so člani njegove odprave tudi od tam slišali strele, so predvidevali, da je prišlo tudi v spodnjem taboru do spopada in da so morda tudi med pomorščaki v spodnjem taboru ranjenci, ki potrebujejo njihovo

⁵⁴ Prav tam, str. 3–5.

⁵⁵ Prav tam, str. 5–8.

pomoč. Hiteli pa so tudi zaradi svojih ranjencev. Slednje so morali čim prej pripeljati na ladjo. Pot do ladje pa je vodila mimo glavnega tabora.

Na pol poti do glavnega tabora so iz njega zaslišali klice. Pospešili so korak, čeprav je bilo to zaradi ranjencev zelo težko. Toda ko so po uri hoda prispeli, so bili kadet de Beaufort, sanitetni pomočnik Doković in mornar Chalopka že mrtvi. Orožni mojster Neupor, podčastnika Curčić in Kovačević ter mornar Sepčić so bili težko ranjeni. Nepoškodovana sta bila le dva moža. Preživeli so povedali, da je pred napadom moštvo sedelo okoli dveh tabornih ognjev in zajtrkovalo. Nekateri so imeli opasane revolverje, drugi pa so puške postavili v piramido. Majhne skupine domačinov so se zadrževale okoli tabora. Nenadoma je velika skupina domačinov napadla tabor. Domačini so takoj potolkli nekaj mož odprave, drugim pa je uspelo skočiti k svojim puškam. Vnel se je boj, ki je potekal v majhnih skupinah.

Geolog Heinrich baron Foullon von Norbeeck (Winter, Österreichische Spuren in der Südsee, str. 1)

Budik je takoj po vrnitvi v glavni tabor organiziral stražarsko službo ter previl barona von Foul-lona in ostale ranjence. Odprava je imela le še štiri škatle obvez, saj so možje iz tabora z ostalimi povili svoje ranjence. Med tem so iz doline zaslišali bojne bobne. Slutili so, da se domačini ponovno zbirajo, zato so menili, da se morajo čim prej vrniti na ladjo.

Ob deseti uri in dvajset minut, uro in pol po napadu, je baron von Foullon v štabnem šotoru v naročju podčastnika Budika umrl. Budik ga je zavil v talno ponjavo in skušal pokopati, vendar zaradi skalnatih tal in pomanjkanja primerne orodja pokop ni bil mogoč. Preživeli mrtvih niso mogli prenesti niti na obalo, saj so talne ponjave za šotore potrebovali za prenašanje ranjencev.⁵⁶

Ob enajstih je moštvo z ranjenci krenilo proti ladji. Da bi lažje hodili, so pustili večji del provianta v taboru. Kljub temu so se zaradi ranjencev le stežka prebijali proti ladji. Nosili so le podčastnika Marasa, vendar pa so tudi drugi ranjenci težko hodili. Le šest mož je bilo še sposobnih prenašati tovor in ranjence.⁵⁷ Po šest in pol ur trajajočem maršu, med katerim jih sovražnik ni vznemirjal, so prispeli v nočni tabor. Budik je organiziral stražarsko službo, tako da je moralo šest od osmih zdravih mož stražiti in je lahko vsak počival dve uri.⁵⁸

Naslednjega dne so že ob svitu nadaljevali pot. Do naselja Maroki so imeli zaradi utrujenosti tudi nepoškodovani težave s hojo. Ker so bili tudi za borbo skoraj nesposobni, je Budik menil, da morajo čim prej priti iz področja "bušmanov" in do ladje ter posadko obvestiti o dogodkih.

Prenočili so v Arotti, naslednje jutro, 12. avgusta ob 6. uri pa je Budik ukazal Jonnyju Paramatti, naj sporočilo o napadu odnese poveljstvu ladje Albatros. V sporočilu je navedel le najosnovnejše podatke o nesreči: *"Na področju hriba Tatu-be pod goro Lions Head je veliko število bušmanov napadlo odpravo (začetek borbe ob 8. uri in 30 minut dopoldan). Danes, 12. avgusta se nahajamo v taboru, ki ga je kadet Rosen zapustil 8. avgusta zjutraj. Od provianta imamo še 64 kosov prepečenca ter kilogram in pol riža. Vzdržimo lahko še 5 dni."* V poročilu je Budik pisal o številu mrtvih in ranjenih ter prosil, naj k odpravi pošljejo zdravnika z veliko količino obvez. S sanitetnim materialom, ki jim je ostal, bi lahko ranjence obvezali le še enkrat. Poveljstvo je prosil tudi za nosila, ki jih potrebujejo za ranjenca Marasa in Curčića, ter za odeje, saj je ranjence ponoči zeblo: *"Imam le svojo odejo in suktnjo gospoda von Foul-lona, s katerimi lahko pokrijemo ranjence. Šotorov*

⁵⁶ Prav tam, str. 8, 9.

⁵⁷ Prav tam.

⁵⁸ Prav tam.

nimamo." V pismu je Budik poveljstvu tudi sporočil, da se bodo vračali po desnem bregu reke Balesuma, ker bi ranjence čez deročo reko in močvirje težko prenesli.⁵⁹

Medtem ko je sluga tekkel proti ladji, se je odprava vračala počasneje. Nenadoma so možje zagledali znanega domačina. Ustrašili so se, da jih nameravajo domačini ponovno napasti, zato so zbrali še zadnje moči in pohiteli proti ladji. Kljub temu so za pot, za katero bi v običajnih pogojih potrebovali dve uri, porabili kar 8 ur. Končno so ob 3h in 15 minut prišli v bližino vasi Sigijana, kjer so nameravali počakati skupino, ki jim bo prišla na pomoč. Šele tu so se lahko nekoliko spočili. Budik je predvideval, da bo pomoč do njih prispela naslednji dan, vendar je prispela veliko prej.⁶⁰

Druga enota prihaja na pomoč

Ko je Jonny Paramatta prinesel do ladje sporočilo zastavnika Budika o tragediji odprave, je kapitan Mauler brez odlašanja ukazal organizirati novo desantno enoto pod poveljstvom prvega častnika in jo napotil na Lions Head. Uro pozneje je enota krenila na pot.⁶¹ Prvi častnik, poročnik bojne ladje 1. reda Ferdinand Bublay⁶² je že ob 21. uri in 30 minut s svojimi možmi prispel do odprave na Lions Head. Pod njegovim poveljstvom je bil odslej tudi podčastnik Budik s svojo skupino. Naslednji dan so se vsi vrnili na ladjo.⁶³

Poročnik bojne ladje Bublay je pot takole opisal: *"12. avgusta ob šestnajsti uri in 45 minut smo že bili na obali. Hiteli smo brez težav in prebrodili reko Balesuma. Šele ko se je začelo temniti, smo nekoliko upočasnili hojo. Hiteli smo po poteh sredi gostega gozda, da bi čim prej, že v toku noči našli zastavnika Budika in se izognili morebitnemu napadu "bušmanov", ki smo ga pričakovali ob svitu. S pomočjo vodičev iz Tetere smo si utirali pot po premočenem terenu. Šli smo mimo naselij Tegeona in Gauna. Ob 21. 30 smo prispeli do Budika in njegove odprave, v kateri je bilo tedaj še 11 mož in dva civilista, ki sta spremljala barona*

von Foullona. 6 mož je bilo težko ranjenih, eden lažje, vsi pa so bili že zelo izčrpani in nesposobni za na pot." Po mnenju fregatnega zdravnika dr. Constantina Hierscheja so bili ranjenci v kritičnem stanju, zato jih je bilo treba čim prej pripeljati na ladjo. Ranjeni možje in dva civilista iz skupine zastavnika Budika ne bi mogli nositi ranjencev. Odred, ki jim je prišel na pomoč, pa ni bil dovolj številčen, da bi lahko nosil ranjence in mrtve, zato so se odločili, da bodo mrtve pustili na kraju bojev.

Naslednji dan so ob 6. uri zjutraj krenili na pot in okoli poldneva prispeli do ladje.⁶⁴ Po štiriurnem počitku je poveljnik Mauler poslal isti oddelek pod vodstvom istega častnika po mrtve. Ukazal jim je, naj jih pokopljejo ali prinesejo na obalo. Woodford, Maben in kapitan jadrnice Novara Friderich Erikson so se z dovoljenjem gospoda Maulerja kot uradni britanski predstavniki priključili odpravi. Poveljnik Mauler je poročniku bojne ladje Bublayu povedal, kako se morajo člani skupine vesti do domačinov v prisotnosti gospoda Woodforda.⁶⁵ Morali so biti oprezní in paziti na varnost skupine ter nalogo opraviti brez nasilja. Poveljnik jim je tudi ukazal, da se napadalcem ne smejo maščevati.

Zgodaj popoldan je skupina krenila na Lions Head (Tatube). Upali so, da bodo v dveh dneh prišli do mesta boja in se na obalo vrnili v štirih dneh. Za toliko dni so imeli tudi hrane. Da bi hitreje hodili, niso vzeli s seboj celih šotorov, temveč le ponjave. Nalogo so želeli hitro opraviti tudi zato, ker so menili, da so njihovi sovražniki kanibali. V skupini so bili pomorski kadet Emanuel Dworsky, zastavnika bojne ladje Gustav Ritt von Nauta in Ferdinand Schramm ter 30 mož. Kot rečeno, so jih spremljali še Woodford, Maben in Erikson ter 5 domačinov iz Tetere. Trije od slednjih so odpravo kmalu zapustili z vidnimi znaki strahu na obrazih.

Hodili so po isti poti kot prejšnjega dne in okoli 20. ure prispeli do kraja, kjer so se prejšnji dan sestali z zastavnikom Budikom in njegovo skupino. Tu so nameravali prenočiti. Moštvo je bilo že utrujeno in izčrpano. Začelo je deževati. Zaradi strahu pred napadalci so morali tabor strogo stražiti. Tokrat je bila odprava brez vodičev, saj ti pod nobenim pogojem niso hoteli oditi na pot. Za pomoč so prosili rudarja Krausa, ki je poznal pot, saj je bil član odprave barona von Foullona. Ta je kljub utrujenosti sprejel nalogo.

14. avgusta se je že ob 6. uri skupina pričela vzpenjati proti vrhu gore. Toda imela je številne težave. Pot jim je oteževalo močno deževje ter

⁵⁹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12320, Prepis prvega poročila zastavnika Franza Budika o tragediji odprave, Gora, 12. avgust 1895, str. 1, 2.

⁶⁰ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12327, Prepis poročila Franza Budika poveljstvu ladje Albatros, Gora, 14. avgust 1896, str. 9, 10.

⁶¹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12319, Prepis pisma kapitana fregate Josefa Ritterja Maulerja admiralu Maxu Freiherrju Daublebskemu von Sternecku, Marau Sund, 26. avgust 1896, str. 4, 5; spis P 12322, Prepis poročila F. Bubalya poveljstvu ladje Albatros, Gora, 16. avgust 1896, str. 1.

⁶² Ferdinand Bublay, rojen leta 1855, je pozneje dosegel čin kontraadmirala.

⁶³ PMSMP, PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12322, Prepis poročila F. Bubalya poveljstvu ladje Albatros, Gora, 16. avgust 1896, str. 1.

⁶⁴ Prav tam, str. 1–4.

⁶⁵ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12319, Prepis pisma kapitana fregate Josefa Ritterja Maulerja admiralu Maxu Freiherrju Daublebskemu von Sternecku, Marau Sund, 26. avgust 1896, str. 5, 6.

razmočena in blatna pot. Bili so premočeni in utrujeni. Hoteli so se ustaviti in počakati, da preneha deževati, vendar niso našli primernega prostora za taborjenje. Zaradi težkih razmer so napredovali prepočasi. Šli so mimo naselja Arotti, nato pa navzgor pa navzdol in spet navzgor. Prehodili so približno dve tretjini poti, ko se jim je zazdelo, da so zašli. Nekajkrat so še poskusili najti pravo pot, a zaman. Slednjič so se odločili, da bo najbolje, če se vrnejo na ladjo. Tako so se ob 15. uri in 45 minut vrnili, ne da bi opravili zadnjo nalogo.⁶⁶

Konec odprave

Naslednjega dne je ladja zapustila sidrišče. 16. avgusta je prispela do Marau Sund, kjer so natoovorili premog in živila za plovbo proti Avstraliji, od koder so se nameravali napotiti proti domu. Odhod pa so morali predvsem zaradi ranjencev odložiti za tri tedne. Zanje bi bila lahko plovba po valovitem morju življenjsko nevarna. Otok Guadalcanal so zapustili 3. septembra in 11. septembra prispeli v Cooktown. Narednika Petra Marasa, ki je imel težko rano na glavi, so odpeljali v angleško civilno bolnišnico, kjer pa je v nekaj dneh umrl. Ostali bolniki so si v tem času že opomogli.⁶⁷

Poveljnik Mauler je dobil ukaz, naj ladja do nadaljnega ostane v Cooktownu. Povelje je predal poročniku bojne ladje Bublayu in čez nekaj časa odpotoval v Sydney, kjer se je med drugim sestal s konzulom. Predstavil mu je pravi namen odprave in se z njim posvetoval o nakupu zemljišča na Guadalcanalu. Strinjala sta se, da bi zemljišče najlažje kupili prek osebe, ki ni iz Avstro-Ogrske. V Sydneyu se je srečal tudi z Woodfordom. Ker so se v uradnih krogih in v tisku širile različne (tudi neresnične) vesti o dogajanju na Guadalcanalu, je končno dal izjavo tudi za javnost. Seveda pravega namena odprave in vzroka za von Foullonovo smrt ni navedel.

27. oktobra je poveljnik Mauler odpotoval v Evropo. Tja sta odpotovala tudi sluga Nickel in Kraus, ki sta v intervjuju za časopise natanko opisala potek odprave. Njune izjave pa so se razlikovale od izjave poveljnika Maulerja. Izjavila sta, da baron von Foullon ni umrl zaradi rane na tilniku, ki jo je povzročil udarec s tomahavkom, temveč zaradi strele iz puške enega od članov moštva. Naboj mu je prebil telo pri desni lopatici. Po uradni razlagi se je naboj, ki je ranil barona von Foullona, odbil od kamna in tako po nesreči zadel barona, vendar ni povzročil njegove smrti. Kadeta

de Beauforta pa so po izjavah Nickela in Krausa domorodci napadli, medtem ko je varoval enega svojih mož in ga s tomahavki udarili po glavi. Poveljnik Mauler je izjave slug zanikal in končno je Pomorska sekcija vojnega ministrstva verjela njemu, saj je imel višji položaj kot slugi, ki po njegovem mnenju vsaj pri smrti kadeta de Beauforta nista bila očitvidca.

Zapuščino barona von Foullona so med tem že poslali njegovi družini. Njegove dnevničke pa so na Dunaju pregledali tudi znanstveniki. Na podlagi teh zapiskov je dobil na začetku leta 1897 poveljnik Mauler povelje, naj se vrne v Avstralijo in ponovno prevzame poveljstvo ladje Albatros. Ladja se je morala vrniti na otok Guadalcanal, kjer naj bi nadaljevali raziskave. Tokrat so na željo industrijalca Arthurja Kruppa za vodjo raziskav določili geologa dr. Paula Manna.

Toda ko se je ladja Albatros ponovno zasidrala ob obali Guadalcanala, je odgovorni britanski vladni predstavnik kapitanu Maulerju prinesel pisno sporočilo s prepovedjo delovanja odprav na britanskem ozemlju. Istočasno so podobno sporočilo britanske vlade prejeli tudi na Dunaju. Tako je morala odprava opustiti svoj prvotni namen. Namesto da bi raziskovala na otoku Guadalcanal, se je na prošnjo dr. Manna ustavila na otokih Isabel, Long Island in Choiseaul, kjer pa raziskave tudi tokrat niso prinesle ugodnih rezultatov. Tako se je ladja Albatros 7. marca 1898 vrnila v matično pristanišče v Pulj, ne da bi opravila svojo glavno nalogo.⁶⁸ Predmeti, ki so jih člani odprave prinesli s Salomonovih otokov, pa so dobili mesto v Etnološkem muzeju (Museum für Völkerkunde) na Dunaju.

Zaključek

Konec 19. stoletja je Avstro-Ogrska pričakovala vojno razvitih držav za premoč v svetu, zato je želela doseči borbeno moč mornaric velikih pomorskih držav. V ta namen je pospešeno razvijala svojo vojno mornarico. Za gradnjo oklepov vojnih ladij in za izdelavo topov je potrebovala nikljevo rudo, ki jo je morala uvažati. Da bi pocenila proizvodnjo je hotela na vsak način najti nahajališče nikljeve rude. Najprej ga je iskala na domačih tleh. Ker pa pri tem ni imela uspehov, ga je skušala najti na otokih Tihega oceana, za katera je menila, da so bogata z omenjeno rudo. Pri tem ni želela priti v konflikt z državami, ki so si tam že ustvarile kolonije. Salomonove otoke sta si tedaj že lastili Velika Britanija in Nemčija.

Pred tem si ni prizadevala, da bi v oddaljenih deželah ustvarila kolonije. O tem je Admiral Nicholas Horthy v svojih spominih napisal: "*Nikoli*

⁶⁶ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12322, Prepis poročila F. Bubalya poveljstvu ladje Albatros, Gora, 16. avgust 1896, str. 5-8.

⁶⁷ Winter, *Österreichische Spuren in der Südsee*, str. 147-149.

⁶⁸ Prav tam, str. 149-157.

nisem razumel, zakaj Avstro-Ogrska ni poskušala pridobiti kolonij. Admiral Tegetthoff je skušal oblasti prepričati, kako pomembne so kolonije za odvajanje presežne populacije, ne da bi se ta izgubila v Ameriki. Toda Avstro-Ogrska ni hotela uvesti kolonialne politike".⁶⁹ Avstro-ogrška oblast pa je bila drugačnega mnenja. Svoj imperij, ki so ga od znotraj ogrožala nacionalna in socialna naspotja, je ustvarila v Evropi. Želela ga je ohraniti in na Balkanu celo razširiti. Svojo vojsko je torej potrebovala doma. Zaradi svoje šibkosti in ranljivosti se je bala sporov z evropskimi kolonialnimi silami, ki bi lahko ogrozile monarhijo. Kolonijam pa se je odpovedala tudi zato, ker se je zavedala, da njena vojna mornarica ni tako močna, da bi se lahko v oddaljenih deželah podala v vojaške spopade s pomorskimi velesilami. Tja je pošiljala manjše in starejše vojne ladje, medtem ko je največje in najmočnejše bojne ladje pustila doma. Svoje križarke je poslala le na Kitajsko, kjer so se borile na strani evropskih sil. Ladje Saida, Fasana, Novara, Albatros in druge, ki jih je uporabljala za potovanja v oddaljene dežele, pa niso sodile med največje ladje. Bile so lesene jadralnice, ki so po borbeni moči zaostajale za železnimi ladjami, kot so bile oklepne fregate, torpedovke in druge. Bile pa so primerne za daljša potovanja.

Kljub vsemu temu pa se Avstro-Ogrska ni želela popolnoma odreči novim tržiščem in nekaterim surovinam v oddaljenih deželah. Tudi nikljevi rudi ne. Leta 1895 se je odločila, da bo svoj interes skrivala in raziskave na Salomonovih otokih utemljevala s strogo znanstvenimi nameni. Ob odkritju nikljeve rude pa bi v imenu zasebnega industrijalca kupila ozemlje z nikljevo rudo rekoč, da ga potrebuje za kmetijske namene.

Posadka ladje Albatros je take ukaze spoštovala in ni prišla v spor s predstavniki Velike Britanije in Nemčije. Toda njeno odpravo so na zadnji postaji njenih raziskav, na otoku Guadalcanal presenetili domorodci. Zakaj so napadli odpravo, mornarica ni ugotovila. Morda so člani odprave kršili njihov tabu ali pa so se slednji ustrašili, da želijo belci zasesti njihovo ozemlje, saj so bili skoraj vsi oboženi. Zelo verjetno je tudi, da je bil napad domorodcev povezan z lovom na glave, ki je bil v tistem času na otoku še živ. Kakor navajajo nekateri antropologi, so bili domorodci pogosto do prišlekov najprej prijazni in gostoljubni, nato pa so jih napadli. Podobno se je zgodilo tudi v primeru odprave ladje Albatros.

Ker sta posadka in odprava skrivali svoj pravi namen in se je prva odprava na pot odpravila tako, da zanje britanski predstavniki ne bi izvedeli, je izbrala pot, ki se je zdela britanskim predstavnikom na otoku težja in nevarnejša.

V borbi z domačini so padli Heinrich baron Foullon von Norbeeck, cesarsko-kraljevi pomorski kadet 2. reda Armand de Beaufort, sanitetni mornar 2. reda Jakob Doković, mornar 3. reda Gustav Chaloupka in domačin iz Tetere. Podčastnik Peter Maras, ki je bil težko ranjen, je umrl v bolnišnici. Ranjeni so bili tudi orožni mojster Coloman Neupor, podčastnik Peter Curčić, podčastnik Anton Kovačević, mornar 2. reda Nicolaus Lovrić, mornar 1. reda Franz Sepsic, Jonny Parramatta z ustja reke Balesuma in sluga Nickel. Po navedbah preživelih članov odprave je padlo tudi okoli 40 domačinov.⁷⁰

Po Budikovem mnenju so bili udeleženci odprave, zlasti tistega dela, ki mu je sam poveljeval, kljub temu vredni pohvale. Menil je, da bi bile lahko izgube veliko večje, če se ranjenci ne bi tudi sami branili. Posebno mornar 2. razreda Lovrić, podčastnika Curčić in Kovačević ter mornar Sepsic so bili zelo hrabri. Med nepoškodovanimi so se v borbi posebno izkazali podčastnik Emanuel Škoda in mornarja 1. reda Babić in Car. Tudi nekateri možje v spodnjem taboru so bili po njegovem mnenju zelo pogumni, zlasti mornar 2. reda Ivan Scaričić in mornar 4. reda Rudolf Wegemann.

Poveljnik ladje Mauler si je na podlagi pisnih poročil vodij odprave in po zaslišanju članov ustvaril svoje mnenje. O svojih pogledih na tragične dogodke je poveljnika mornarice Maxa barona Daublebskega von Sternecka seznanil v pisnem poročilu. Menil je, da so bili za tragedijo odgovorni nekateri člani odprave ter da je do napada v spodnjem taboru prišlo zaradi nereda in brezskrbnosti, ki sta po odhodu zastavnika bojne ladje Budika in barona Foullona zavladala v taboru. Čeprav je Budik pred odhodom na Lions Head opozarjal kadeta de Beauforta, ki je po odhodu dela odprave prevzel vodstvo v taboru, na malomarnost v prvi stražarski službi in mu strogo ukazal, da mora biti straža oprezna in stroga, kadet de Beaufort ni upošteval njegovega ukaza. Moštvo prav tako ni ubogalo ukazov, da mora biti polovica na straži, in ni upoštevalo navodil o obnašanju odprave na Salomonovih otokih, posebno glede službe v taboru. *"Če bi upoštevali vsa navodila in ukaze, se 'bušmani' ne bi mogli zbirati v taboru, njihov napad pa bi ob stalni pripravljenosti lahko preprečili"*. Po mnenju poveljnika ladje so domačini opazili brezskrbnost moštva in se zaradi tega odločili za napad s *"primitivnim orožjem"*, in to kljub temu, da je imelo moštvo repetirne puške. *"Divjaki so ubili pomorskega kadeta de Beauforta, ki se je sam, neoborožen in popolnoma brez skrbi sprehajal izven tabora in se pogovarjal z domačini"*.

⁷⁰ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12327, Prepis poročila Franza Budika poveljsvu ladje Albatros, Gora, 14. avgust 1896, str. 10, 11.

⁶⁹ Horthy, *Memories*, str. 26.

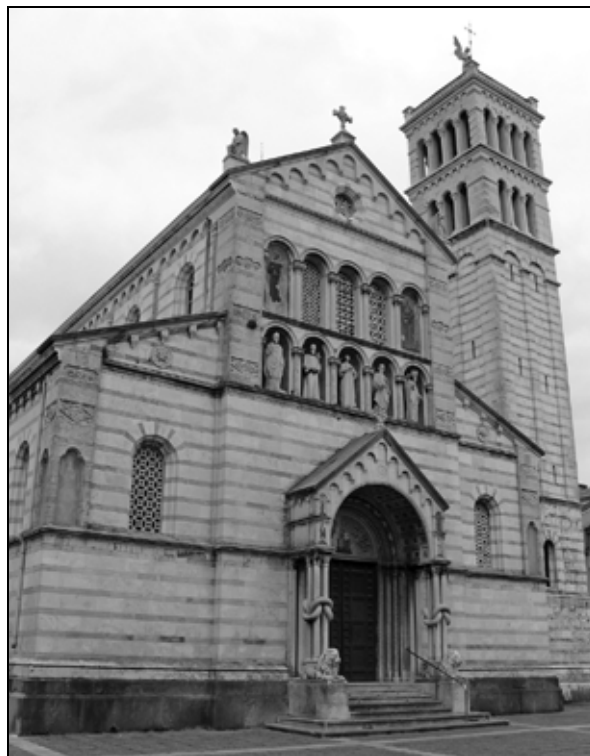
Istočasno so "bušmani" s hrbtne strani napadli se-deče može, ki so zajtrkovali, medtem ko so domačini stali v njihovi bližini. Nekateri so skušali odnesti puške, ki jih je moštvo postavilo v piramide. Napad so izvršili izredno hitro, vendar so se, ko so mornarji začeli streljati, ustrašili pušk in hitro zbežali. Neposredno po začetku boja v taboru, ki je bil pod poveljstvom pomorskega kadeta de Beauforta, je sledil napad na oddelek, ki ga je vodil Budik. Do tega dogodka gotovo ne bi prišlo, če domačini ne bi uspešno izvedli napad na moštvo v taboru. Že nekaj ur pred odhodom dela odprave na Lions Head pod vodstvom Budika, je ta častnik opozarjal pomorskega kadeta de Beauforta na malomarnost v pri stražarski službi in mu strogo ukazal, da mora imeti močno stražo okoli tabora, vendar ukazov ni izpolnil". Delitev odprave na dva dela pa je bila po mnenju poveljnika ladje upravičena. Budikovi odločnosti, previdnosti, energiji in vestnosti velja zahvala, da izgube članov odprave niso bile še večje.⁷¹

Zaradi izčrpanosti in slabega vremena ter iz strahu pred ponovnim napadom domačinov so morali pomorščaki žrtve pustiti na otoku. Napad domačinov in s tem povezana smrt nekaterih članov odprave, zlasti geologa Foullona ter strah pred ponovnim napadom so bili vzrok za neuspeh prve odprave in vrnitev ladje v Avstralijo. Ob ponovnem prihodu ladje na Guadalcanal pa so nadaljnje raziskave preprečili Britanci. Kaj je bil vzrok za to prepoved, lahko le domnevamo. Morda so se le bali, da bi nove raziskave povzročile tudi nove žrtve. Morda pa so bila vzrok tudi nova spoznanja Britancev. Ker je bil otok Guadalcanal pod britanskim protektoratom, početje avstro-ogrskih odprav ni bilo legitimno. Če so se želeli izogniti sporom z Veliko Britanijo, so morali skrivati svoj pravi namen. Toda po napadu domačinov, so začeli britanski predstavniki dvomiti v uradne namene odprave. Ugotovili so, da jim poveljnik Mauler ob prvem srečanju ni omenil odprave pod vodstvom barona von Foullona, ki je bila tedaj že na poti.

Pozneje je imela smrti barona von Foullona velik odmev v avstrijskem in avstralskem časopisu. Takrat so Britanci izvedeli, da je bil baron Foulon geolog. V nekaterih časopisih so celo pisali, da znanstveniki iščejo zlato ali srebro, kar sicer ni bilo res. Toda vse skupaj je dalo verjetno Britancem misliti, da avstrijska odprava ne namerava opravljati le bioloških in antropoloških raziskav, temveč da išče rudo. To misel je okrepilo tudi dejstvo, da je bila ladja Albatros že četrta avstro-ogrška ladja,

ki je v kratkem času obiskala Salomonove otoke in nanje poslala znanstvene odprave.⁷² Ob zadnjem obisku je njihov sum verjetno še povečala prisotnost Paula Manna, ki je nadomestil geologa von Foullona in za katerega so vedeli, da je geolog. Slednjič so bili verjetno Britanci prepričani, da želi Avstro-Ogrska na otoku izkoriščati rudna bogastva. Tako ni čudno, da so jim ob drugem prihodu ladje na otok Guadalcanal prepovedali raziskave.

Da bi skrili pravi namen odprave, je dobila posadka ladje Albatros tudi druge znanstvene naloge. Toda poveljniku Maulerju se je zdelo, da bi bile lahko objave znanstvenih razprav škodljive. Izzvale bi lahko kritiko in izdale prikriti cilje odprave. Kritiki bi lahko ugotovili, da so bile te raziskave le pristranskega pomena in da je bil njihov namen le prikriti pravi namen odprave. Za antropološke raziskave so sicer zadolžili fregatnega zdravnika dr. Hierscha, toda ta je v javnosti izjavil, da svojih izsledkov ni objavil, ker za raziskave, za katere je bil zadolžen, ni bil strokovno usposobljen in ker tudi ustrezne opreme ni imel. Kljub temu je ladja v domovino pripeljala večje število predmetov domačinov. Ti so danes shranjeni v Etnološkem muzeju na Dunaju (Museum für Völker-

Cerkev "Gospa od mora" v Pulju (foto B. Marinac, 2007).

⁷¹ PMSMP, (gl. op. 16), spis P 12319, Prepis pisma kapitana fregate Josefa Ritterja Maulerja admiralu Maxu Freiherrju Daublebskemu von Sternecku, Marau Sund, 26. avgust 1896, str. 6, 7.

⁷² Pred ladjama Saida in Fasana je bila na Salomonovih otokih ladja Kaiserin Elisabeth (Winter, *Österreichische Spuren in den Südsee*, str. 191).

Spominski plošči umrlim članom odprave ladje Albatros na otoku Guadalcanal leta 1896 v cerkvi Gospa od mora v Pulju. Pred njima je sarkofag admirala Maximiliana Daublebskega von Sternecka (foto B. Marinac, 2007).

kunde Wien).⁷³ Hidrografske raziskave naj bi objavil zastavnik bojne ladje Schramm, vendar je Mauler pojasnil, da meteorološke in hidrografske raziskave ne morejo zadostovati za resno znanstveno razpravo. Končno so meteorološke izsledke objavili le parcialno.⁷⁴

V Cerkvi "Gospa od Mora"⁷⁵ v Pulju so pozneje postavili spominsko ploščo z imeni padlih članov odprave. Leta 1901 pa so 3 metre visok spominski križ žrtvam odprave postavili tudi na obali Guadalcanala.⁷⁶

Leta 1910 je dr. Northcote Deck med raziskovanjem na otoku Guadalcanal na gori Tatube slučajno našel tri človeške lobanje in dve stegnenici. Te najdbe so z ladjo Moresby odpeljali v Sydney. Profesor anatomije na tamkajšnji univerzi J. T. Wlison je s pomočjo analize ugotovil, da gre za okostja Evropejcev. Jasno je bilo, da so to kosti žrtev odprave ladje Albatros, zato so jih poslali na Dunaj.

Tam so s pomočjo tedaj že kontraadmirala Ferdinanda Bublaya in poročnika bojne ladje Franza Budika ugotovili, da so našli kosti geologa Heinricha von Foullona in kadeta Armanda de Beauforta. Delček lobanje je pripadal mornarju Dokoviću. Poleg okostij žrtev so na gori Tatube raziskovalci našli tudi revolver in bajonet, ki so ju shranili v Vojno-zgodovinskem muzeju na Dunaju. Ker baron von Foullon ni bil oborožen, predvidevajo, da je najdeno orožje pripadalo kadetu de Beaufortu.⁷⁷

Natanko 15 let po tragičnem dogodku (10. avgusta leta 1911) so ostanke umrlih pokopali v cerkvi "Gospa od mora" v Pulju, ob spominski plošči žrtvam odprave na otoku Guadalcanal.⁷⁸ V cerkveni kripti, ob sarkofagu admirala von Sternecka, je v zid še vedno vzdana plošča z napisom *"Tukaj ležijo posmrtni ostanki glavnega geologa Heinricha Reichsfreiherra Foullona de Norbecka, mornariškega kadeta Armanda de Beauforta in mornarja II. reda Jakoba Dokviča, ki so med znanstveno odpravo na Guadalcanalu 10. avgusta 1896 umrli v spopadu z domorodci."* Na steno je še vedno vzdana tudi plošča v spomin žrtvam odprave: Armandu de Beaufortu, naredniku Petru Marasu, mornarju II. reda Jakobu Dokoviću in Gustavu Chaloupki, ki so, kakor piše, umrli pri izvrševanju dolžnosti na Guadalcanalu 10. avgusta 1896 in za domovino žrtvovali svoja življenja.

⁷³ Museum für Völkerkunde Wien, Pazifischen Raum, Ozeanien und Australien, <http://www.ethno-museum.ac.at/ge/struktur/flag.html>, 1. 4. 2007.

⁷⁴ Winter, *Österreichische Spuren in der Südsee*, str. 191–194.

⁷⁵ Cerkev, ki je do konca 1. svetovne vojne služila avstro-ogrski vojni mornarici, so po načrtih arhitekta Natala Tommasija zgradili leta 1891 (*Cesarsko-kraljeva mornarica v Pulju*, str. 48). V njej so tudi spominske plošče padlim pomorščakom, herojem ali posadkam avstro-ogrske vojne mornarice. V njej je pokopan tudi admiral Maximilian Daublebsky von Sterneck.

⁷⁶ Winter, *Österreichische Spuren in der Südsee*, str. 277.

⁷⁷ Prav tam, str. 273.

⁷⁸ Prav tam, str. 277.

VIRI IN LITERATURA

OBJAVLJENI VIRI

Almanach für die k.u.k. Kriegs-Marine 1895. Pola : Reich-Kriegs-Ministeriums, Marine-Section, 1895.

ARHIVSKI VIRI

PMSMP – Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran.
Avstro-ogrska vojna mornarica, škatla Ivan Konte, snop Odprava Nj. Vel. ladje Albatros na Salomonove otoke.

LITERATURA

Aichelburg, Wladimir: *K.u.k. Segelschiffe in alten Photographie.* Wien : Österreichische Staatsdruckerei, 1996.

Basch-Ritter, Renate: *L'Austria sui mari del mondo. Storia dell'i.(e)r. Marina da guerra fra il 1382 ed il 1918.* Trieste : Edizioni Lint, 1989.

Bayer v. Bayersburg, Heubrich: *Die k.u.k. Kriegsmarine auf weiter Fahrt.* Wien : Bergland Verlag, 1958.

Biasutti Renato: *Le razze e i popoli della terra.* Volume III, Oceania-America. Torino, 1941.

Bled, Jean-Paul: *Franc Jožef.* Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990.

Cesarsko-kraljeva mornarica v Pulju. Pulj : Sveučiliška knjižnica u Puli, 2000.

Horthy, Miklós: *Admiral Nicholas Horthy. Memoires.* Sofety Harbor : Simon Publication, 2000.

Ljudstva sveta. Prva knjiga. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1979.

Mayer, Horst F.; Winkler, Dieter: *Als Österreich die Welt entdeckte.* Wien : Verlag der Österreichische Staatsdruckerei, 1991.

Museum für Völkerkunde Wien, Pazifischen Raum, Ozeanien und Australien, <http://www.ethno-museum.ac.at/ge/struktur/flag.html>, 1. 4. 2007

Pahor, Miroslav: *Slovenski mornarji v obrambi Dalmacije in Istre 1894–1917. Katalog razstave Piran–Koper 1978.* Piran : Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran, 1978.

Pahor, Miroslav: Naša pomorska preteklost, Admiral Maksimilijan Daublebsky von Sterneck iz Celovca. *Informator, Glasilo Splošne plovbe Piran*, št. 1–2, 3, Piran, Splošna plovba Piran, 1980, str. 39–41, 55–57.

SMS Albatros 1896–1911–1995–2000. A tortuous story retold. Dermatology 201 (4). Geneva : Seurat, J.-H., 2000, str. 384.

Svetovna zgodovina od začetkov do danes. Druga dopolnjena izdaja. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1981.

Škerlj, Božo: *Ljudstva brez kovin.* Ljubljana : DZS, 1962.

Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. Sedma knjiga S–Te. Ljubljana : DZS, 1998.

Winter, Karin: *Österreichische Spuren in der Südsee. Die Missionreise von S.M.S. Albatros in den Jahren 1895–1898 und ihre ökonomischen Hintergründe.* Wien : Neuer wissenschaftlicher Verlag, 2005.

ZUSAMMENFASSUNG

Auf der Suche nach Nickelerz für die österreichisch-ungarische Marine. Das Expeditionsschiff Albatros mit Kurs auf die Salomonen im Jahr 1896

Obwohl Österreich-Ungarn Ende des 19. Jahrhunderts eine Seegroßmacht war, blieb seine Marine noch immer hinter der einiger anderer Seegroßmächte zurück. Da es einen Krieg der entwickelten Staaten um die Vormacht in der Welt erwartete, versuchte es, die Schlagkraft seiner Marine zu verstärken. Zum Bau von Schiffen und Geschützen brauchte es große Mengen von Nickelerz, das es importieren musste. Um den Schiffsbau zu verbilligen, wollte es das Nickelerz selbst erschließen. Zunächst glaubte es, Erzvorkommen in Bosnien zu entdecken. Da es dort kein Nickelerz fand, kam es zu dem Entschluss, seine Forschungen in Melanesien fortzusetzen. Die Schiffe *Saida* und *Fasana* liefen nach Melanesien aus, 1895 auch das Kanonenboot *Albatros*.

Einige Inseln der Salomonengruppe standen damals unter dem Protektorat Großbritanniens, andere lagen in der Interessensphäre Deutschlands. Dessenungeachtet wollte Österreich-Ungarn im Namen und mit der finanziellen Unterstützung des Industriellen Arthur Krupp das an dem erforderlichen Rohstoff reiche Gebiet kaufen und erschließen. Um einen Konflikt mit den erwähnten Staaten zu vermeiden, verbarg es das wahre Ziel seiner Expedition unter dem Vorwand, seine Absichten seien rein wissenschaftlicher Natur. Aus diesem Grund erhielt die Besatzung des Schiffes *Albatros* und seine Expedition, die von dem Geologen und Montanisten Heinrich Freiherr Foullon von Norbeck geleitet wurde, außer den gewöhnlichen auch geheime Anweisungen.

Das Schiff *Albatros* lief am 2. Oktober 1895 vom Hafen Pula aus. Die Expedition unter der Leitung von Baron von Foullon erforschte zunächst die

Insel Isabel. Da sie keine Spur vom Nickelerz fand, setzte sie ihre Forschungen auf den Inseln St. George und Sawo fort, auf beiden erfolglos. Schließlich ging das Schiff an der Insel Guadalcanal vor Anker, wo aufgrund vorher durchgeführter Forschungen die Hoffnungen am größten waren, die Forschungsarbeiten sich jedoch wegen der hohen Berge am schwierigsten gestalteten. Infolge der versteckten Absichten mied die Expedition unter der Leitung von Baron von Foullon die Vertreter der britischen Regierung und schlug einen Weg ein, der den Vertretern Englands schwieriger zu sein schien. Kurz vor dem Ziel wurde die Expedition, die sich in zwei Teile aufgegliedert hatte, von den Eingeborenen angegriffen. Dabei wurde Baron von Foullon, der Kadett Armand de Beaufort, zwei Seeleute und ein Einheimischer als ortskundiger Führer getötet. Eine größere Zahl der Expeditionsteilnehmer wurde verletzt. Auf der anderen

Seite fielen laut Angaben der überlebenden Expeditionsteilnehmer etwa 40 Eingeborene. Wegen der erheblichen Zahl der Verletzten, der schlechten Wetterbedingungen und Furcht vor einem erneuten Angriff der Einheimischen ließen die Seeleute ihre Opfer auf der Insel zurück. Deren sterbliche Überreste wurden erst 1910 in die Heimat überführt und 1911 in Pula beigesetzt.

Nach dem tragischen Ereignis verließ das Schiff *Albatros* die Insel Guadalcanal. Im darauffolgenden Jahr erhielt es den Befehl, zurückzukehren und die Forschungen unter der Leitung des Geologen Dr. Paul Mann fortzusetzen. Damals dürften die Briten die wahre Absicht der Expedition bereits erkannt haben, denn sie untersagten den österreichisch-ungarischen Expeditionen ihre Tätigkeit auf britischem Territorium. Die Expedition blieb also erfolglos, das Schiff kehrte am 7. März 1898 in den Hafen von Pula zurück.